

Verdensarv en ny giv for Vega?

En casestudie om effekter av en verdensarvstatus

KJERSTI BJORDAL

Masteroppgave i arkeologi

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2013

Forsidebilde:

E-hus til ærfugl på Skogsholmen i Vegaøyen verdensarvområde. Foto: forfatter

Forord

Da var masteravhandlingen og mange år med studier over. Først et klapp på skuldra til meg selv. Endelig var du i mål! Det er også mange andre jeg må takke. Først og fremst vil jeg takke de seks menneskene som denne avhandlingen baserer seg på. De har åpnet seg og stått fram med sine historier og perspektiver og latt meg ta del i sine erfaringer og tanker. Uten disse informantene hadde ikke denne oppgaven blitt til hva den er.

Jeg vil også takke dem som har hjulpet med informasjonssamling, gitt innspill og lest korrektur av oppgaven. Takk til min veileder Atle Omland, som har gitt gode råd og faglige innspill gjennom hele prosessen. En takk også til Birgitte Skar og andre ansatte ved NIKU som har vært behjelpelige med å finne informanter, latt meg få innsyn i kilder og hjulpet meg med å finne relevant litteratur. En stor takk også til Per Ditlef Fredriksen som hjalp meg med innspurten av masteravhandlingen. Takk for at du hadde tro på meg, pushet meg og takk for gode innspill! En stor takk også til medstudenter på arkeologi som har vært til stor støtte under arbeidet med masteroppgaven. Ingen navn nevnt, ingen glemt.

Sist, men ikke minst vil jeg takke min kjæreste Tore som har stått der som en klippe og støttet meg og heiet på meg hele veien. Du er gull!

Jeg vil dedikere denne avhandlingen til to mennesker som betyr mye for meg. Til verdens beste pappa som gikk bort mens denne oppgaven ble til. Du har vært med og er med meg i tankene hver eneste dag.

Jeg vil også dedikere oppgaven til ei lita jente som har kommet til verden mens oppgaven ble til. Du kjære fine artige Eira gjør mammaen din lykkelig!

Oslo, november 2013

Kjersti Bjordal

Innhold

Forord

Innholdsfortegnelse

Liste over figurer

1. Innledning.....	1
1.1. Verdensarv en ny giv for Vega?	1
1.2. Fra Unesco til Vega.....	3
1.3. Relevant forskning og litteratur	8
1.4. Avhandlingens struktur.....	12
 2. Samfunnsmessig bakgrunn og kontekst.....	15
2.1. Vega – en kort beskrivelse av Vega og Vegaøyen verdensarvområde	15
2.2. Vega i dag: sentrale samfunnsforhold og utviklingstrekk.....	17
2.3. Det nye «hamskiftet». Endring i bosetningsmønster og driftsmåter.....	18
2.4. Fra marginalisert kystsamfunn til å bli universell verdifull verdensarv.....	19
 3. Teori.....	21
3.1. Teoretiske perspektiver.....	21
3.2. Språkets makt.....	23
 4. Metode.....	26
4.1. Valg av metoder.....	26
4.1.1. Det kvalitative forskningsintervjuet.....	26
4.1.2. Andre kilder.....	28
4.2. Forskningsprosessen.....	29
4.2.1. Intervjupersonene – utvalg og rekruttering.....	29
4.2.2. En kort presentasjon av intervjupersonene.....	31
4.2.3. Intervjuene.....	32
4.3. Analyse av data.....	34
4.3.1. Mellom teori og empiri.....	34
4.4. Etske refleksjoner ved intervjuundersøkelsen.....	36

4.5. Validitet, reliabilitet og overførbarhet.....	39
5. Veien til verdensarv.....	42
5.1. Planprosessen: et kritisk blikk.....	42
5.1.1. Fra lokal pessimisme til optimisme.....	43
5.2. Forberedende refleksjoner.....	45
6. Informantenes grunner til å flytte fra Vega.....	47
6.1. Arbeids- og utdanningsmuligheter.....	47
6.2. Det sosiale og det å «utvikle seg videre».....	49
6.3. Bostedstilbud («Tomme hus er ikke det samme som ledige hus»).....	50
6.4. Oppsummerende: mangel på muligheter.....	51
7. Fortellinger om sted og verdiskapning.....	52
7.1. Endring i «storsamfunnets» syn på verdier.....	52
7.1.1. Syn på ærfugldriften som spydspissen for verdensarven.....	54
7.2. Fellestrekk ved informantenes fortellinger om Vega.....	56
7.3. Konklusjon.....	58
8. Turisme og reiselivsnæring.....	59
8.1. Syn på turisme.....	59
8.2. Kritikk av lokalsamfunnets håndtering av turismen.....	60
8.2.1. Kommersiell versus tradisjonell bruk av kulturarven.....	61
8.2.2. Mellom tradisjonell byggeskikk og nyetablering av bebyggelse...63	
8.3. Oppsummerende drøfting.....	64
9. Avsluttende drøfting.....	66
9.1. Mulighetene ved en verdensarv.....	66
9.2. Utfordringer for Vegaøyan verdensarv.....	68
9.3. Verdensarv en ny giv for Vega? – konklusjoner og forslag til tiltak.....	70

Litteratur og kilder

Vedlegg

Liste over figurer

Figur 1. Kart over Vega	14
Figur 2. Kart over Vega i Norge.....	14

1. Innledning

I denne avhandlingen retter jeg oppmerksomheten mot kystkommunen Vegaøyen, i Nordland fylke som fikk verdensarvstatus i 2004, og undersøker hva en verdensarvstatus kan bety for det lille lokalsamfunnet på ulike måter. For å belyse dette har jeg valgt å ta utgangspunkt i hvordan ulike personer som har flyttet fra Vega opplever stedet og verdensarvstatusen.

Arbeidet inngår som del av et allerede pågående tverrvitenskapelig prosjekt med tittelen *Vega2045: World Heritage Knowledge – integrated modelling and scenario building for nature and culture heritage management*. Vega2045 er et samarbeidsprosjekt mellom NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning), NINA (Norsk institutt for naturforskning) og NIVA (Norsk institutt for vannforskning). Prosjektet handler om hva Vega som verdensarvplass betyr for lokalbefolkningen ut i fra et tverrvitenskapelig perspektiv der så vel naturvitere, samfunnsvitere og humanister deltar, for ut i fra denne kunnskapen kunne skape fremtidsscenarier som tar for seg aspekter av natur, kultur og samfunn.

I forbindelse med dette arbeidet søkte NIKU etter en masterstudent som ønsket å skrive om hvordan mennesker som har flyttet fra Vega opplever stedet i et vidt perspektiv. Rammene for oppdraget fra NIKU har slik vært med å styre både tematikk og metode for avhandlingen. Samtidig har jeg stått fritt til å utforme mine egne problemstillinger. Valg av metoder og kilder har også vært bestemt av mitt fokus og vinkling for avhandlingen.

1.1. Verdensarv en ny giv for Vega?

Å bli anerkjent som verdensarvområde er en ettertraktet internasjonal status. Erfaringene fra verdensarvstedene viser at turisttrafikken ofte øker til disse stedene, og at disse stedene også gjerne blir prioritert i forhold til regionale og nasjonale bevilgninger (Næss og Johansen 2008). I neste omgang kan dette føre til økt aktivitet og lokal utvikling. At verdensarvstatusen kan være en mulighet for utvikling og økt aktivitet, er også noe som uttrykkes som forventning og mål om Vega som verdensarvplass. På kommunens hjemmesider står det blant annet som mål at verdensarvstatusen kan bidra til å videreutvikle etablerte næringer og danne grunnlag for nye arbeidsplasser, og gjøre Vega til et mer attraktivt sted for innbyggere og trekke til seg investeringer og besøkende (Vega kommune. Om verdensarven. 2012). For å få dette til avhenger imidlertid mye av at lokalsamfunnet investerer i verdensarven, noe som

krever ressurser, både i form av mennesker, kompetanse og penger, dessuten vilje og engasjement lokalt.

Spesielt for Vegas tilfelle er at noe av det de ønsker å vinne med en verdensarvstatus, også noe av det de mangler. Vega står i dag overfor flere utfordringer. Kommunen sliter økonomisk, har stor fraflytning, og har gjennomgått store endringer i næringsgrunnlaget jordbruk og fiske. Vega har også få tilbud om arbeidsplasser innenfor andre sektorer (Harvold 2009). Det som synes å utgjøre kjernen i disse utfordringene for Vega, er mangel på nok folk. Både til å gjøre investeringer på Vega og opprettholde arbeidsplasser, samt det å skape nye. For å ivareta kulturarven på Vega og skape verdier på grunnlag av denne, må man også ha nok folk. Med andre ord, hvis Vega skal klare å snu en negativ trend og være levedyktig i fremtiden er man avhengig av å få flere mennesker til Vega. Med dette som utgangspunkt, har jeg valgt å undersøke følgende problemstilling. *«Hvorfor klarer ikke kommunen å trekke til seg folk til å bo på Vega? Og på hvilken måte kan en verdensarvstatus være med å gjøre Vega til et attraktivt og levedyktig sted? Og har det noen betydning i det hele tatt?»*

I denne avhandlingen har jeg valgt å undersøke problemstillingen ved å ta utgangspunkt i mennesker som har flyttet fra Vega, og se på deres erfaringer med og syn på Vega og verdensarvstatusen. Med utgangspunkt i denne problemstillingen har jeg jobbet med følgende spørsmål. Hva mener disse personene er kvaliteter ved og utfordringer for Vega? Og hvordan mener disse at en verdensarvstatus kan virke inn på dette? De fraflyttede er en gruppe mennesker som kjenner Vega godt, men som samtidig står litt på utsiden av Vega. Av nettopp denne grunn mener jeg at de kan bidra med interessante og potensielt også mer kritiske perspektiver på hva som er Vegas kvaliteter og utfordringer enn fastboende vegaværingene kan. På bakgrunn av tolkning av disse, ønsker jeg å si noe om de betydninger en verdensarvstatus kan ha for Vega.

I de to etterfølgende delkapitlene vil jeg se nærmere på og drøfte sentrale temaer og problemstillinger i kulturarvsdebatten mer generelt og knyttet til verdensarven og Vega som verdensarv mer spesifikt. Jeg vil starte med å drøfte dette med utgangspunkt i tre begreper som er sentrale i avhandlingen; *verdensarv*, *kulturlandskap* og *verdiskapning*. I kapittelet som følger vil jeg gi en oversikt over relevant forskning og litteratur på dette området.

1.2. Fra Unesco til Vega

Verdensarv er et begrep som vil være sentralt i avhandlingen. For å bedre forstå innholdet i dette begrepet og betydningene av å definere et sted som verdensarv, finner jeg det nødvendig å nærmere gjøre rede for Verdensarvkonvensjonen som er rammen for begrepet, og se på noen av de prinsipper og normer Konvensjonen er fundert på.

Verdensarvkonvensjonen (*Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage*), ble vedtatt av Unesco¹ i 1972, og er en internasjonal avtale om beskyttelse og bevaring av verdens natur- og kulturarv. I følge Unescos egne hjemmesider om Konvensjonen, startet arbeidet med opprettelsen av en avtale om bevaring som omfattet hele verden, fordi stadig flere kulturminner og naturområder rundt om i verden i økende grad var blitt utsatt for press i form av kriger, naturkatastrofer, forurensning, masseturisme eller bare ganske enkelt forfall (Unesco. Om Verdensarvkonvensjonen. 2012). Unesco mente at mange nasjoner ikke hadde de nødvendige ressursene og et godt nok forvaltningssystem til å alene beskytte disse tilstrekkelig, og Konvensjonen ble opprettet med formål om å få nasjoner verden rundt til å forplikte seg til å inngå en bindende avtale om sammen å ivareta og beskytte natur- og kulturarv som blir ansett som truet. I forlengelse av Konvensjonen ble det opprettet en liste med eksempler på natur- og kulturarv som ble regnet ha en særlig spesiell verdi i verdensarvsammenheng, og som derfor trengte ekstra beskyttelse, vanligvis referert til som *Verdensarvlisten*, eller på engelsk, *the World Heritage List*. Verdensarvkonvensjonen har stor utbredelse og popularitet verden over. Per november 2011, hadde hele 188 land skrevet under på Konvensjonen og dermed forpliktet seg til å ta vare på nasjonale kultur- og naturminner og steder som står på verdensarvlista, og nesten 1000 natur- og kulturarvssteder og objekter står i dag på verdensarvlista, og nye kultur- og naturarvssteder og objekter blir skrevet inn på listen hvert år (Riksantikvaren. Om Verdensarvkonvensjonen. 2012).

Konvensjonens mest grunnleggende prinsipp, og som også skiller den fra annen antikvarisk virksomhet og slik er sentral for Konvensjonens identitet (Jf. Titchen 1995:1), er idéen om at det finnes natur- og kulturarv med *enestående universell verdi* (*outstanding value*). Som Atle Omland (1998) peker på, er det verdensarvkonvensjonens viktigste rolle og mål å identifisere

¹ UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), er en datterorganisasjon til FN (UN) (The United Nations). FN ble grunnlagt i 1945 og FNs overordnede funksjon er å bidra til fred og sikkerhet i verden ved å fremme samarbeid mellom nasjoner. Unescos mål og rolle er å nå disse målene innenfor områdene utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (Unesco. Om Unesco. 2012).

og definere natur- og kulturarv som er av universell betydning. Det er også begrepet universalitet som er styrende for bestemmelsen om natur- og kulturarv kan komme med på Listen, og det er også dette begrepet som fungerer som en referanse for fremtidig bevaring og forvaltning av disse (ibid.). Unesco skriver om universell verdi:

”Outstanding Universal value means cultural and/or natural significance which is so exceptional as to transcend national boundaries and to be of common importance for present and future generations of all humanity. As such, the permanent protection of this heritage is of the highest importance to the international community as a whole” (Unesco. Om Universell verdi. 2011).

Budskapet i Konvensjonen er klar. Deler av verdens natur- og kulturarv er så verdifull at denne må forstås som noe som menneskene har i fellesskap. Av denne grunn har også menneskeheten et felles moralsk ansvar for å bevare, beskytte og overføre denne arven til dagens mennesker og de generasjoner som kommer etter oss.

Prinsippet og idéen om at natur- og kulturarv utgjør et felleseie, og er verdens felles ansvar å verne om, er en måte å tenke om natur- og kulturminner, som skiller seg fra og utfordrer tradisjonell tenkning og bevaringspraksis. Tradisjonelt er kulturarv sett på som noe som har tilhørt de mennesker som hvor denne befinner seg (da gjerne innenfor nasjonens grenser), og som disse (da gjerne nasjonen) har en rett til å bestemme over og ivareta. Unescos grunnprinsipp om universell verdi, endrer denne forståelsesmåten. Arven går fra å være ansett som noe som angår nasjonen, - til å bli et mellommenneskelig og internasjonalt anliggende, og ansvaret for å beskytte og bevare disse anses ikke lenger ligge alene hos de nasjoner hvor natur- og kulturarven befinner seg, men betraktes være et felles internasjonalt ansvar (Omeland 1998, Turtinen 2006).

Forståelsen av hva som er natur- og kulturarvens viktigste funksjon og rolle endrer seg altså noe når disse får status som verdensarv med universell verdi. Man kan kanskje si at kulturarvens mening og verdi tillegges en dimensjon. Den går fra å være lokal og nasjonal, til også å bli gitt mening og verdi også i en global sammenheng. Interessant er hva denne globale dimensjonen ved natur- og kulturarven innebærer i praksis for de steder og objekter som har fått betegnelsen og statusen som verdensarv. Endres de? I så fall på hvilken måte? Og hvilken betydning har dette for de mennesker som står denne arven nær?

Et aspekt fremholdt i flere forskningsarbeider om verdensarven, er hvordan ideen om felles arv kan ha motsetningsfylte effekter i praksis. Omland (1998), peker blant annet på hvordan ideen om felles arv, kan forstås som et ønske om å demokratisere kulturarven, på den måten at mennesker fra ulike land får mulighet til å se og delta i natur- og kulturarven som befinner seg i andre land. Ideen om felles arv, er fin, men problemet med en slik demokratisering av arven, der den gjøres tilgjengelig for turister og «alle», er at det kan ha som effekt at turistene og deres ønsker og interesser blir ivaretatt, mens lokalbefolkningens interesser i disse tilsidesettes (Omland 1998). Også Jan Turtinen (2004), konkluderer langt på vei med det samme. Gjennom Konvensjonens felles krav til og prinsipper om å bli utnevnt som verdensarv, og Unescos mål og ønske om å skape fred og "enhet" mellom nasjoner, trekker man fram kulturuttrykk som "menneskeheten" har til felles, og man kan kjenne seg igjen i. Dette kan ha som effekt at elementer som skiller seg ut fra enhetstankegangens mal ikke blir tatt med, noe som kan hundre små eller mindre utbredte kulturuttrykk og verdier knyttet til disse i å bli synliggjort (ibid.).

Forskningen illustrerer kompleksiteten i det å definere og verdsette steder som verdensarv, med universell verdi. Det viser også i et større perspektiv hvordan bruken av natur- og kulturarven og synet på hva som er verdifullt ved disse endrer seg når disse tillegges en slik global dimensjon. I avhandlingen vil jeg se nærmere på de perspektiver og betydninger om natur- og kulturarv som har vært avgjørende for Unescos valg om å oppnevne Vega som verdensarvsted, og drøfte hva dette kan bety for Vegasamfunnet på ulike måter.

Vegaøyan ble skrevet inn på Unescos verdensarvliste, etter å ha oppfylt kulturkriterium (v), som *kulturlandskap*. Begrepet er ikke opplagt og trenger nærmere redegjørelse. Unesco definerer kulturlandskap som:

"Cultural landscapes are cultural properties and represent the combined works of nature and man. They are illustrative of the evolution of human society and settlement over time, under the influence of the physical constraints and/ or opportunities by their natural environment and of successive, economic and cultural forces, both external and internal" (Unesco. Om kulturlandskap. 2011).

Som definisjonen viser til er de kulturlandskaper som vurderes som universelt verdifulle, og derfor fortjener en plass på Listen, landskap som tydelig reflekterer en spesiell sterk interaksjon mellom menneske og natur. Dette samspillet mellom natur og kultur, og sporene etter dette var med andre ord Unescos viktigste argument for å skrive inn Vegaøyan på

verdensarvlisten i 2004. I Vegas tilfelle er kvalitetene som universelt verdifullt kulturlandskap knyttet til de rike naturverdiene som finnes i området med et rikt flora og tilhørende dyreliv og den lange kulturhistorien som strekker seg flere tusen år tilbake tid og spor etter denne. Kvalitetene som verdensarvsted er altså definert av summen av alle disse individuelle elementene. Det er dog noen aspekter som er tillagt særlig stor vekt i oppnevningen av Vegaøyan på verdensarvlisten. Disse inkluderer den tradisjonelle kombinasjonsdriften med jordbruk og fiske som har vært viktigste næringsvei på Vega i mer enn tusen år, og i særlig grad øyværingstradisjonen med produksjon av ederdun og eggsanking.

I begrunnelsen fra Unesco om å oppnevne Vega som verdensarv, heter det blant annet at: *”Vegaøyan viser hvordan generasjoner av fiskere og bønder gjennom de siste 1500 år har opprettholdt et bærekraftig levesett i et værhardt område nær Polarsirkelen, basert på den nå unike tradisjonen med ærfugldriften. Den nå unike ærfugldriften har vært en sentral næringsvei drevet av kvinner. Derfor er innskrivingen også en hyllest til kvinners bidrag i dunprosessen”* (Unesco. Innskrivingstekst av Vega som verdensarv. 2004, norsk oversettelse).

Menneskenes rolle i dette samspillet mellom menneske og ærfugl, er å passe på at fuglene får nødvendig ro og beskyttelse under hekkinga fra april til juni/ juli måned. Det blir laget reir av tang og små hus til fuglene (gjerne kalt e-hus eller e-baner) av trematerialer, stein og annet tilgjengelig materiale for å sørge for ly og for å beskytte fuglene fra rovfugl, mink og andre predatorer. Ærfuglenes rolle er å gi fra seg egg og ærdun som ligger igjen når de forlater reirene (Skar 2012).

Som Birgitte Skar (2012), peker på, har det i tidligere oppnevninger av norske verdensarvlokalteter vært de arkitekturhistoriske eller arkeologiske kvaliteter som disse fenomener representerer, som er framhevet som viktigst ved disse (se for eksempel Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Røros bergstad, helleristningene i Alta), men der spørsmål om drift slik den opprinnelig var, ikke lenger er aktuell (ibid.) Ved å gi kulturlandskap en plass på Listen, en kategori som fokuserer på menneskenes interaksjon med naturen, erkjenner og framhever Unesco at bruken og kunnskapen, er viktig for å kunne ivareta kulturlandskapet. Det tradisjonelle synet på hva som er viktige kulturminneverdier, dvs., er av ”framstående universell verdi”, og derfor fortjener en plass på Listen, utfordres med en slik oppnevning. Man kan si at perspektivet blir snudd mot prosessen, samtidig som den inkluderer forholdet mellom prosessen og resultatet. Ærfugltradisjonen er blitt praktisert lang flere deler av norskekysten, men spesielt for Vegaøyene og sentralt i Unescos begrunnelse for å skrive inn

Vegaøyan på verdensarvlisten, er at denne driften har blitt drevet kontinuerlig gjennom over tusen år og vedvart helt fram til i dag. Slik forstås kulturarven som både tradisjonell og samtidig på samme tid.

Det flyktige ved kulturlandskapet er en utfordring når det skal vernes som verdensarvlokaltitet og en forutsetning for at prosjektet skal lykkes (og i forlengelse av det at man fortsatt skal kunne beholde verdensarvstatusen), er at lokalbefolkningen på Vega engasjerer seg i dette arbeidet. Man kan imidlertid ikke ta for gitt at lokalbefolkningen på Vega har de samme verdier og interesser som Unesco legger til grunn for å oppnevne Vega som verdensarv. Unescos grunntanke og mål med Konvensjonen og verdensarvlisten er som vist å verne om og beskytte natur- og kulturarv. Dette uttrykkes også som lokalt som et mål for å søke om status som verdensarv for Vega. På samme tid er det mål og forventning om at verdensarvstatusen skal føre til utvikling lokalt for Vega. Forståelsen av hva en verdensarv er og forventningene og interessene til hva en slik status kan medføre ser altså ut til å stride mot hverandre.

I avhandlingen ser jeg nærmere på relasjonen mellom hva Unesco vektla i begrunnelsen for å oppnevne Vega som verdensarvsted, og på lokale ønsker og interesser med verdensarven. Jeg drøfter om disse verdiene og interessene samsvarer eller om de er i konflikt, og spør hva en verdensarvstatus med fokus på å verne om fortidens kulturarv og tradisjoner kan innebære og bety for ønsker om utvikling og fornyelse lokalt.

I avhandlingen vil det også refereres til begrepet *verdiskapning*. Når verdiskapning blir brukt i kulturminnesammenheng, henspiller dette til muligheten for at kulturminner kan og bør brukes som ressurser i samfunnsutviklingen. Verdiskapning er slik både en forståelse av kulturarv, samtidig som det er et mål og en strategi i kulturminnepolitikken (Løvdal 2007:31). Som vist innledningsvis, er tanker om å skape verdier lokalt gjennom bærekraftig bruk og forvaltning av kulturarven, fremtredende i forvaltningspolicyer om Vega som verdensarv.²

I Norge er bruk av begrepet verdiskapning innenfor politikk og forvaltning på kulturminnefeltet relativt ny, men selve grunnlaget for begrepet, forståelsen av *kulturarv som*

² Øygruppen Vega har også vært del av Riksantikvarens verdiskapningsprogram. Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*, lanserte et verdiskapningsprogram på kulturminneområdet. Det overordnede målet med programmet var å medvirke til at kulturarven brukes som ressurs i samfunnsutviklingen. Verdiskapningsprogrammet fungerer som et prøveprosjekt og i alt er elleve pilotprosjekter valgt ut. Et eget verdiskapningsprogram er utarbeidet for Vega og Lofoten, kalt den "verdifulle kystkulturen". Programmet ble iverksatt i 2005 og avsluttet i 2010, men erfaringene ble videreført i satsningen på kulturminner. Miljøverndepartementet har det overordnede ansvaret for programmet og Riksantikvaren har ansvaret for gjennomføringen (Regjeringen. Om Riksantikvarens verdiskapningsprogram. 2012).

en ressurs, kan føres tilbake til langt eldre tilnærminger. Omland, Skar og Fageraas (2007), viser hvordan kulturminner har blitt forstått som ressurser som var til nytte for landet, helt tilbake til 1700- tallet. Utover 1800- og 1900- tallet ble kulturminner sett på som viktige kunnskapsressurser, samtidig som de var viktige element i nasjonsbyggingen. På 1990- tallet fremhevet man også kulturminner som en ressurs for og til bruk for allmennheten. Nytt av verdiskapningsstrategier etter 2000, skriver de, er at de kan tolkes som et ønske om å utvide kulturminnenes anvendbarhet som ressurs ved å også plassere dem i den økonomiske sfæren, der kulturminner blir fremhevet som en ressurs og brukt i strategier for bla. utvikling av bygder og byer (Omland et al. 2007).

Det har blitt diskutert hva en slik måte å tenke om og bruke kulturarven både gjør med selve kulturarven og hvilken betydning det har for de mennesker som kulturarven angår. Hvilke verdier skapes? Hvem blir vinnere og tapere på en slik strategi? Denne problematikken er ofte diskutert i sammenheng med verdensarvsteder. Verdensarvstatusen medfører ofte stor oppmerksomhet, og mange ser statusen som en mulighet til å generere inntekter, da gjerne i stor grad gjennom turisme. Forvaltningspraksis som baserer seg på slike strategier er blant annet blitt kritisert for at det ofte har som effekt at det er de økonomiske verdiene, hvor mange penger kulturminnene genererer, som blir målestokk for deres samfunnsmessige verdi, mens andre og kanskje mer dypereliggende kultur- og samfunnsverdier blir enten marginalisert eller utelatt (se for eksempel Guttormsen og Fageraas 2007:119). Dette er problemstillinger som vil være relevante også i denne avhandlingen.

1.3. Relevant forskning og litteratur

I denne avhandlingen vil jeg bruke forskjellige innfallsvinkler for å belyse tema. Jeg vil anvende forskning på kulturarvsproduksjon og verdiskapning på kulturminnefeltet mer generelt, og forskning på verdensarven og dens betydning for samfunn spesielt.

I doktorgradsavhandlingen: *Världsarvets villkor: interessen, förhandlingar och bruk i internationell politik* (2006), presenterer etnologen Jan Turtinen en kritisk analyse av Unescos arbeide og verdensarvkonvensjonen. I avhandlingen viser Turtinen hvordan verdensarvkonvensjonen blir brukt av mange aktører, med ulike interesser og til ulike formål, som for eksempel utviklingsformål og som et redskap for å fremme økonomiske interesser. Den ulike bruken og de ulike interessene kan være både konkurrerende og motsetningsfylte,

og kan i noen tilfeller også ligge langt fra Unescos grunntanke og offisielt proklamerte mål med Konvensjonen, om å verne om og beskytte natur- og kulturarv mot forstyrrelse. Med dette som bakgrunn, utforsker Turtinen hvordan det er mulig at Unescos verdensarvkonvensjon, har fått så stor utbredelse og popularitet verden over. Sentralt i Turtinens studie er at det nettopp er konvensjonens evne til å kunne romme og håndtere de mange interessene og ulike bruken som kan langt på vei kan forklare den økende interessen for Konvensjonen og derav de nødvendige forutsetningene for å kunne utforme politikk på internasjonalt nivå. Konvensjonens viktigste forutsetning og drivkraft kan med andre ord ikke alene forklares med at Konvensjonens offisielle grunntanke og mål er generelt akseptert og utbredt, men må heller langt på vei forklares med måten virksomheten bak Konvensjonen er organisert og hvordan denne spiller på lag med en rad av ulike interesser. Turtinens studie er et viktig bidrag i forståelsen av Konvensjonens mange funksjoner, og de mange nivåer den virker. Den belyser samtidig de forutsetninger, vilkår og mekanismer som driver Konvensjonen og slik også er med å styre verdensarvpolitikken på internasjonalt nivå, samt de mange interessene som er involvert i dette.

Flere avhandlinger og bøker skrevet om verdensarven, og dens effekter. Et sentralt bidrag i nordisk sammenheng, er etnologen Owe Ronstrøms bok: *Kulturarvspolitik. Visby. Från sliten småstad till medeltidsikon* (2007). I boken diskuteres kulturarvspolitik og kulturarvsproduksjon med utgangspunkt i hansabyen Visby på Gotland i Sverige, som ble utnevnt til verdensarv i 1995. Ronstrøm viser hvordan Visby har gjennomgått en omfattende forvandling som følge av verdensarvstatusen. Han viser hvordan byen har endret seg fra å være en sliten småby til å bli et middelaldersikon og hvordan det derigjennom har blitt skapt et varemerke. Byen, skriver han, har gjennom denne prosessen kommet til å bli en av Sveriges mest postmoderne steder, med ekstrem lokal stereotypifisering som følge. Gjennom å ta utgangspunkt i de fysiske forvandlinger byen Visby har gjennomgått som følge av verdensarvstatusen, belyser Ronstrøm noen av de effekter en bevaringspraksis kan ha for selve kulturarven. På samme tid sier disse forvandlingene også noe om hvordan verdensarvstatusen kan brukes lokalt til å ta ”kontroll” over et sted og skape ønskede verdier. De fysiske forvandlingene er også et uttrykk for de verdier og ideer en slik bevaringspraksis bygger på, samtidig som de sier noe om de verdier og ideer som formes, aktiveres eller skapes gjennom en slik politikk.

Et annet viktig bidrag i forskningen om verdensarven, er Atle Omlands hovedfagsoppgave i arkeologi: *Unescos Verdensarvkonvensjon og forståelsen av en felles verdensarv* (1998). I

avhandlingen analyseres Konvensjonens mest grunnleggende prinsipp og idé om at natur- og kulturarv er felles, og de endringsprosesser som skjer både i forhold til mening, innhold og bruk av natur- og kulturarven, når denne idéen omsettes til praksis. Omland undersøker blant annet om en norsk tilslutning til forståelsen av at natur- og kulturarv er felles, gir et nytt innhold til tradisjonell nasjonal tenkning og kulturminnepraksis. Videre undersøker Omland om forståelsen av en felles arv kommer i konflikt med lokal råderett over kulturarven. Omland konkluderer blant annet med at selv om prinsippet om at natur- og kulturarven utgjør et felleseie og et felles ansvar å verne om, er globalt akseptert, har bevaringen av disse i praksis likevel et ”nasjonalt fortegn”. Verdensarven, skriver han, er fortsatt forankret i det nasjonale. Og det er de enkelte statslandene som har det overordnede ansvaret og myndigheten for å sikre verdiene som ga en plass på Listen innenfor sitt nasjonale territorium. Av denne grunn, forklarer han, finnes ikke en klar eller tydelig definisjon av begrepet eller en entydig virkning av å bli designert som verdensarv. Den mening og de effekter en verdensarvstatus har avhenger av og skapes i de sammenhenger den finner sted. På bakgrunn av undersøkelser fra verdensarvsteder rundt om i verden viser Omland hvor mangesidige og i noen tilfeller også hvor motsetningsfylte virkninger en slik status kan ha. Med eksempel til Zimbabwe, viser han at statusen som verdensarv både kan bidra til å fremme en kultur og gi den høy prestisje, på samme tid som verdensarvstatusen også kan føre til at lokalbefolkningenes interesser i kulturarven blir tilsidesatt, ved at den nasjonale regjeringen gjennom en slik status får makt til å forvalte denne kulturarven. I dette tilfellet har altså ikke verdensarvstatusen et klart utfall i positiv eller negativ forstand, men den er med å skape muligheter og begrensninger på samme tid, og lokalbefolkningen, skriver Omland, prøver å finne en balanse mellom å akseptere forståelsen av en felles verdensarv samtidig som de ønsker å beholde råderetten over kulturarven.

I forhold til forskning på kulturarvsproduksjon og verdiskapning på kulturminnefeltet, er Jonas Grundbergs doktorgradsavhandling i arkeologi: *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* (2004), et viktig bidrag. I avhandlingen skriver Grundberg om globale endringsprosesser (sosiale, kulturelle, teknologiske, økonomiske og politiske) og undersøker hvordan disse prosessene både aktiverer, strukturerer og endrer innholdet, meningen og den ulike bruken av kultur- og historie i samtidige samfunn. Et overgripende tema som er hvordan kulturarv tradisjonelt har vært et politisk viktig ”verktøy” for å produsere og formidle nasjonen og det nasjonale i samfunn, - og hvordan dette kommer til uttrykk, brukes og samtidig endres i en verden som stadig blir mer global.

Grundberg argumenterer for at lokal og nasjonal kulturarv- og historie ofte i ytterligere grad blir fremhevet i takt med globaliseringsprosesser. Dette forklares blant annet med at i en samfunnsutvikling som stadig blir mer global, blir det unike og særegne ved steder viktig for at disse skal klare å hevde seg. Den lokale og nasjonale kulturarven, skriver Grundberg, blir gjerne i økende grad brukt som strategiske ressurser for utvikling av og markedsføring av steder. Forskningen viser noen av de endringsprosesser i forhold til mening, innhold og bruk som kulturarv- og historie har gjennomgått som følge av økte globaliseringsprosesser i løpet av de siste tiårene. I et større perspektiv belyser forskningen også hvordan de sammenhenger eller kontekster som kulturarven skapes og virker i har betydning både for hvordan vi ser på og bruker det som er uttrykt og anvendt som kulturarv i samfunn. Et forhold ved kulturarvsproduksjonen som er relevant også for min avhandling.

Andre bidrag i kulturarvsforskningen er arkeologen Laurajane Smiths arbeider, deriblant *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage* (2004), *Uses of Heritage* (2006), og *Heritage, Communities and Archaeology* (2009). Smith stiller seg kritisk til og utfordrer ideen om kulturarv primært eller bare som et objekt eller sted, og interesser seg for og utforsker kulturarvstudier som en arena for politiske analyser og som en kulturell prosess. Et sentralt tema som går igjen hos Smith, er hvordan kulturarv ofte brukes som et «redskap» i minne- og identitetskonstruksjoner, og de betydninger en slik bruk har for folk og samfunn og for kulturminnepraksisen selv. Hvordan kulturarv ofte blir brukt som idè og konsept for erindring, minneproduksjon og identitetsmarkør, er også et tema som går igjen i Bernard Eric Jensens bok: *Kulturarv – et identitetspolitisk konfliktfelt* (2009). Jensen stiller seg kritisk til hvordan kulturarv ofte blir brukt som et identitetsskapende begrep, som skal sikres av hensyn til den nasjonale følelse. Han er kritisk til denne forståelsen og bruken av begrepet da denne viser til at det finnes en felles arv, som folk bør hegne om og la se inspirere av. Problemet med en slik bruk, mener han, er at de ikke får frem de mange og ulike og gjerne ofte motsetningsfylte verdier, minner og holdninger som knyttes til kulturarv. Jensen skriver at med boken vil han «...fremme en velinformert, ettertenksom og selvkritisk omgang med kulturarv, forstått både som en kulturell praksis og som et begrep. Den vil også analysere og drøfte hva som utgjør de saklige og identitetspolitiske stridsspørsmål som setter preg på, hvordan kulturarv(en) pleies i dag» (Jensen 2009:19).

1.4. Avhandlingens struktur

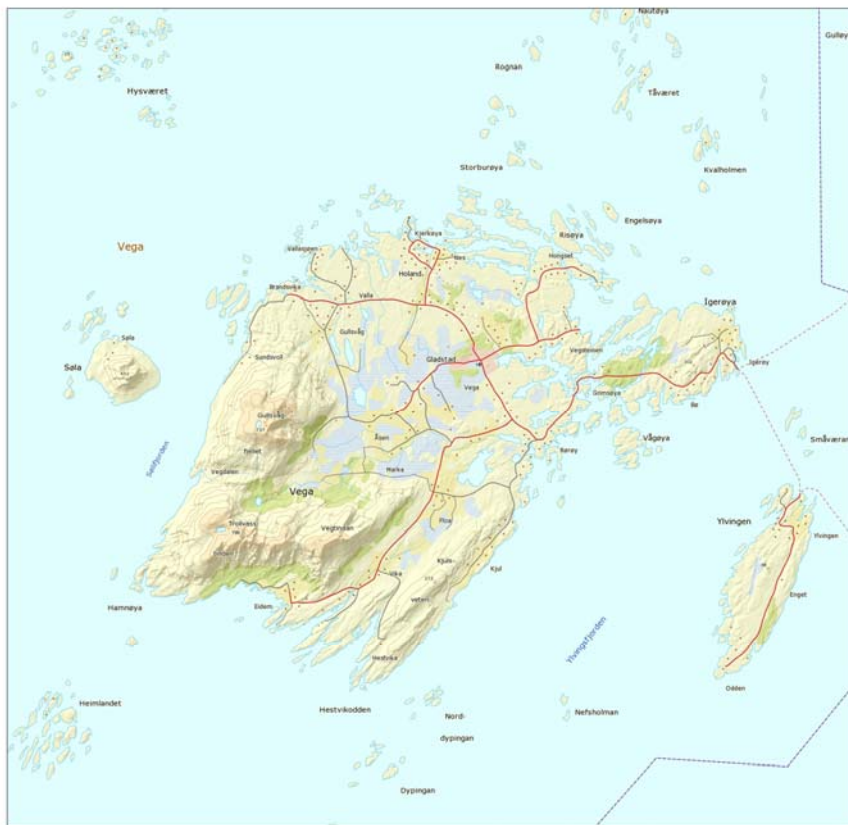
Avhandlingen er delt inn i 9 kapitler. Mens jeg i innledningen har presentert og drøftet sentrale problemstillinger i kulturarvsdebatten mer generelt og knyttet til verdensarven og Vega som verdensarv mer spesifikt, vil jeg i kapittel 2 presentere avhandlingens samfunnsmessige bakgrunn og kontekst. Det gjøres rede for utvalgte samfunnsforhold og utviklingstrekk ved Vega i løpet av de siste tiårene som viser hvilke utfordringer og behov kommunen har. Avslutningsvis drøfter jeg kort hva en verdensarvstatus kan bety for Vega.

Kapittel 3 og 4 tar for seg avhandlingens teoretiske kontekst og studiens metodologiske fremgangsmåte. I kapittel 3 presenter jeg avhandlingens teoretiske utgangspunkt og rammeverk, samt en diskusjon om hvordan disse teoriene er med å styre min tilnærming til vitenskapelige spørsmål og fortolkning av data. I kapittel 4 gis en redegjørelse over de metoder jeg har anvendt for å fremskaffe de data som danner grunnlaget for undersøkelsen. Prosessen med utvalg og innsamling av data, til hvordan de behandles, analyseres og fremstilles, presenteres og drøftes fortløpende i forhold til ulike kildekritiske, metodologiske og etiske problemstillinger ved metodene. Avslutningsvis i kapittelet samles trådene og studiens validitet, reliabilitet og overførbarhet drøftes på et mer overordnet nivå.

Kapittel 5 til og med kapittel 9 utgjør avhandlingens analysedel. Kapittel 5 er en kritisk reflekterende status over prosessen som ledet opp til oppnevningen av Vega som verdensarvsted, hva som var hovedmålet for å søke om verdensarvstatus lokalt, og hvem som tok initiativ til å dette. Å presentere og reflektere over *bakgrunnen* for å søke om verdensarvstatus for Vega, er gjort med tanke på å legge grunnlaget for den videre analysen. Samtidig vil jeg også argumentere for at motiver lokalt for å søke om verdensarvstatus og lokalbefolkningens deltagelse i denne prosessen har betydning for de *effekter* en verdensarvstatus har hatt og kan ha for Vega på ulike måter.

Avhandlingen er strukturert rundt sentrale temaer i kildematerialet. I kapittel 6 ser jeg nærmere på de ulike årsakene til at informantene i denne undersøkelsen valgte å flytte fra Vega. Både for å danne et bakgrunnsbilde av informantenes situasjon og forhold til Vega i dag, og da dette kan si noe mer generelt om hva informantene ser på som mistrivsfaktorer, problemer eller utfordringer for Vega. I kapittel 7 ser jeg på hvilke fortellinger og verdier som skapes om Vega og samfunnet gjennom verdensarvoppnevningen. Jeg har fokus på ærfugldriften med ederdunsproduksjon som har fått en sentral plass gjennom verdensarvoppnevningen av Vega som verdensarv, og ser på hvilket forhold informantene har

til denne driften og deres syn på denne kulturarven og tradisjonen som spydspissen for verdensarven. Utgangspunktet for å se på denne relasjonen er å si noe om hvorvidt og eventuelt i hvilken grad informantenes verdier og interesser blir ivaretatt i en slik politikk. I kapittel 8 undersøker jeg hvordan den globale anerkjennelsen en verdensarv er, viser seg på Vega gjennom økt turisme og hvordan turismen har gitt næring til nye arbeidsplasser innen sørvis- og reiselivsnæringen. Jeg undersøker hvordan informantene ser på den økte turisttrafikken på Vega og deres syn på hvordan lokalbefolkningen ”handler” på dette. I kapittel 9 sammenfattes avhandlingens funn i forhold til studiens problemstillinger og jeg gjør noen refleksjoner rundt disse. Avslutningsvis prøver jeg å konkludere hvorvidt verdensarv er en ny giv for Vega, og gir forslag til tiltak for den videre kursen for Vega som verdensarv.

Figur 1: Kart over Vega. Figur 2: Kart over Vega i Norge. Hentet Statens kartverk (url: norgeskart.no)

2. Samfunnsmessig bakgrunn og kontekst

I dette kapittelet gis en nærmere beskrivelse av noen sentrale samfunnsforhold og utviklingstrekk ved stedet Vega i løpet av de siste tiårene som viser hvilke utfordringer og behov kommunen har. Til sist drøfter jeg kort hva en verdensarvstatus kan bety for Vega på ulike måter.

2.1. Vega - En kort beskrivelse av Vega og Vegaøyen verdensarvområde

Vega kommune ligger rett utenfor Brønnøysund, på Helgelandskysten i Nordland fylke (se kart). Kommunen er fordelt på til sammen 6500 øyer, holmer og skjær. Ute i vegaøyene finner man de tidligere egg- og dunværene og restaurerte fiskeværene Skjærvær, Bremstein og Skogsholmen. Frem til 1970 – tallet var 20 av disse øyene bebodd, men i dag er foruten hovedøya Vega, kun Ylvingen, Kilvær og Omnøy helårsbebodd (Næss og Johansen 2008). Det går daglige ferje- og hurtigbåtforbindelser til hovedøya Vega og naboøya Ylvingen. Kommunen har i dag (per 1.1.2013) i underkant av 1300 innbyggere, mens det i sommersesongen er økt aktivitet på Vega og innbyggertallet stiger markant (Vega kommune. Om Vega. 2013).

Gjennom historien og frem til vår tid har landbruk og fiske vært viktigste næringsveier på Vega. Ærfugldriften har vært viktig i de værene hvor det har ligget til rette for det. I tillegg til primærnæringene er kommunen i dag en stor arbeidsgiver på Vega, og i følge kommunens egne nettsider, har også sørvisnæringen blitt en betydelig arbeidsplass for mange i løpet av de senere år, og da særlig innen handel og reiseliv (ibid.). Det er også mange vegaværingene som har arbeidsplassen sin utenfor kommunen, og som pendler fram og tilbake til jobb. Flere av disse arbeider i nærmeste by, Brønnøysund, for øvrig også stedet hvor videregående skole for vegaværingene ligger.

Vega beskrives i dag av kommunen som et kontrastenes rike ”fra høye fjell til lavland, skog, kalkrike heier og våtmarksområder med et rikt dyre-, fugle- og planteliv” (ibid.2013). Det varierte landskapet og den rike naturen og det tilhørende dyre – og fuglelivet på Vega er spesiell sammenlignet med andre steder så langt nord, og var også en viktig årsak til at Vegaøyen kom med på verdensarvlisten (Næss og Johansen 2008).

Vega ligger på den største sammenhengende strandflaten i Norge. Det er denne strandflaten og sammenfallet av flere geologiske fenomen som har gjort at landskapet og naturen i Vegaøyene er blitt så spesiell. Dette forklares også som årsaken til at mennesker gjennom 10 000 har valgt å bo og leve på Vega (se for eksempel Næss 1999, og Næss og Johansen 2008).

Hele kommunen er ikke inkludert i verdensarvområdet. Da øyværingstradisjonen med ærfugldrift har fått en så sentral plass i Unescos beslutning om å oppnevne Vegaøyan som verdensarv, er det meste av verdensarvområdet lagt til øyriket utenfor hovedøya Vega, men også deler av hovedøya er innenfor verdensarvområdet. Langs fjellene på sørsida av hovedøya Vega finnes noen av de første sporene etter mennesker på Vega, bl.a. funn av boplasser der de eldste er datert til 9000 – 9500 f. Kr (Bjerck 1995:45). Sporene etter disse, sammen med geologiske formasjoner i området er ansett som svært viktig å verne om i internasjonal sammenheng (Verdensarv Vegaøyan. Om Vegaøyan verdensarv. 2013). Våtmarksområdene nord på øya, er også del av verdensarvområdet, da dette området er ansett å romme viktige deler av Vegas biologiske mangfold og rike fugleliv (Næss og Johansen 2008).

Den del av kommunen som ikke er innenfor verdensarvområdet, men som grenser til den, er kalt buffersone. I denne sonen er det tilrettelagt for at det meste av bygging, næringsvirksomhet og tilrettelegging for turisme skal skje. Sonen er etablert for å få gi et ekstra lag til beskyttelsen av verdensarvområdet (Verdensarv Vegaøyan. Forvaltningsplanen for Vegaøyan 2004-2010). Innenfor verdensarvområdet finnes også flere verneområder som var opprettet før verdensarvoppnevningen. Lånan og Skjærvær naturreservat utgjør et stort område nordvest i Vega kommune. Innenfor reservatet ligger værene Lånan, Flovær og Skjærvær som ble vernet som fuglefredningsområde i 1994-1995. Området grenser i sør til Hysvær og Søla landskapsvernområde, som ble opprettet i 2002 med formål om å bevare et egenartet natur- og kulturlandskapsområde, og Muddværet fuglefredningsområde, som består av ei tett samling av øyer og holmer og skjær sørvest i Vega kommune.

De tre naturreservatene Eidemslie, Holandsosen og Kjellerhaugvannet befinner seg også innenfor verdensarvområdet. Eidemslie naturreservat ligger på sørsiden av Vega, og ble opprettet i 2000 med formål om å bevare biologiske verdier samt den tilhørende varierte floraen i området. Holandsosen og Kjellerhaugvannet er våtmarksområder som ligger på nordsida av Vega. Holandsosen naturreservat ble opprettet i 2000, etter å ha vært midlertidig

vernet siden 1980, mens Kjellerhaugvannet, som ligger noen kilometer øst for Holandsosen ble opprettet i 1997 (Carlsen et al. 2007).

2.2. Vega i dag: sentrale samfunnsforhold og utviklingstrekk

Vega kommune har som mange andre utkantkommuner i Norge vært preget av stor fraflytning de siste tiårene. En rapport fra Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), viser at i tidsperioden fra 1996 til 2006 ble befolkningen på Vega redusert med hele 149 personer. Et stort antall for ei bygd på knapt 1300 innbyggere. Rapporten viser at nedgangen på Vega har vært større i denne tidsperioden enn distriktsområdene ellers i landet. På Vega falt befolkningstallet med nærmere ti prosent, mens reduksjonen på landsbygda ellers i landet generelt var på mellom fire og fem prosent (Jf. Harvold 2009:7). Rapporten viser at faren for fortsatt befolkningsnedgang de nærmeste årene er stor. Det mest faretruende aspektet ved befolkningsutviklingen, er at Vega er underrepresentert med unge mennesker, og overrepresentert med eldre mennesker. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB), viser ingen forbedring av denne negative trenden etter at Vegaøyene ble verdensarv i 2004 (ibid.).

Befolkningsnedgangen på Vega skyldes nok delvis mangelen på arbeidsplasser i kommunen. Det er ingen egentlig industri på Vega, og heller ikke mange kunnskapsbaserte arbeidsplasser. I løpet av de siste tiårene har kommunen også slitt med store strukturelle endringer innen fiske og jordbruk, som har vært de viktigste næringsveiene på Vega. Av primærnæringene er i dag jordbruket den mest stabile, hovedsakelig basert på melkeproduksjon og husdyrhold, samt noe grønnsaksdyrking (Vega kommune. Om Vega. 2013). Innen fiskeriet har man ikke hatt den samme positive utviklingen. Antallet fiskere med denne næringen som hovedeskjeft har minsket og rekrutteringen er svak. Oljebransjen har dessuten «tatt» mange av de som tidligere arbeidet med fiske. Per 2008 jobbet over 30 personer på Vega innenfor oljebransjen (Næss og Johansen 2008).

Vega kommune sliter økonomisk. Kommunen har stor gjeld og er veldig avhengig av statlig støtte. Vega kommune har også tidligere vært registrert på den såkalte ROBEK-³ lista, et register over kommuner som er i økonomisk ubalanse. Rådmann på Vega forteller at driftsinntektene for kommunen øker mer enn driftsinntektene og at hvis man ikke klarer å

³ Robek er en forkortelse for Register om betinget godkjenning og kontroll. Det er et register over kommuner og fylkeskommuner som må ha godkjenning fra Kommunal- og regionaldepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller inngå langsiktige leieavtaler (Regjeringen. Om Robek- Lista. 2012).

dekke inn merforbruket innen 2013, er det fare for at man havner på ROBEK –lista igjen. Rådmannen betegner den økonomiske situasjonen for kommunen som «*alvorlig og svært lite tilfredsstillende...*» (Vega kommune. Årsmelding for Vega kommune 2012).

Vegasamfunnet står altså i dag overfor flere utfordringer, og den økonomiske framtiden ser ikke lys ut. Situasjonen for Vega har dog ikke alltid vært så dyster. Frem til 50- 60 – tallet beskrives Vega som et dynamisk og livskraftig samfunn med et sterkt fiskeri og jordbruk (se for eksempel Næss og Johansen 2008). Hva var det som gjorde at Vega gikk fra å være et livskraftig kystsamfunn til å bli et samfunn som sliter? For å finne årsakene til disse endringene må man gå tilbake i tid.

2.3. Det nye "Hamskiftet". Endring i bosetningsmønster og driftsmåter

Utviklingen med gjenreisningen etter krigen med økende mekanisering, ny teknologi og arbeidsspesialisering, gjerne kalt det andre eller det nye hamskiftet, forårsaket store endringer i bosetningsmønster og næringsgrunnlaget rundt om i Norges land. Vegaøyan var intet unntak.

Utbygging av storindustri i store deler av landet, og i indre Helgeland, blant annet med jernverket i Mo og Rana og aluminiumsverket i Mosjøen ga muligheter til arbeid for mange, og var nok sentrale grunner til at mange på Vega valgte å forlate sine hjemsteder. Utviklingen var godt hjulpet av statlig sentraliseringspolitikk, der værboerne ble tilbudt støtte fra den norske stat for å flytte fra øyene og inn til fastlandet (Næss og Johansen 2008).

De som ble igjen på Vega opplevde store strukturelle endringer innen primærnæringene. Øyværingene hadde frem til da i stor grad levd av naturalhushold og selvforsyning basert på en kombinasjonsdrift med fiske, jordbruk og husdyrhold, og ærfugldrift i de værene det lå til rette for det (ibid.2008). Utviklingen i det andre hamskiftet⁴ med tekniske nyvinninger som for eksempel traktoren og melkemasiner gjorde at det ikke lenger var lønnsomt å drive på tradisjonelt vis med produksjon til eget hushold og flerproduksjon. Det gjorde arbeidet mer effektivt og reduserte behovet for arbeidskraft. Endringene gjorde det dessuten mulig å spesialisere produksjonen til en type produksjon man fikk størst overskudd av. Produksjonen ble altså mer markedsorientert. En effekt av dette var at den tradisjonelle kombinasjonsdriften

⁴ Hamskiftet er betegnelsen på de store endringsprosessene i landbruket i Norge på midten av 1800-tallet. På Vega som med andre kyststeder i Norge der fiske var et viktig livsgrunnlag medførte hamskiftet også store endringer innen denne næringen. Med det andre hamskiftet får man økende mekanisering innen disse næringene (For videre lesning se for eksempel Svendsen 1999, Vega 2004).

endret seg. Fiskerbonden fikk nå mulighet til å spesialisere seg innen et felt og kunne velge yrke som enten fisker eller bonde. Ærfugldriften som tradisjonelt hadde vært viktig for å spe på inntekten, var nå ikke så viktig lenger. Noe som gjorde at flere personer etter hvert også sluttet med dette (Næss og Johansen 2008).

Fraflytningen og endringene i næringene har også over tid fått betydning for kulturlandskapet og fuglelivet på Vega (ibid.). Mens det tradisjonelle jordbruket bygde på en gjensidig avhengighet mellom utmarka og innmarka, der utmarka var beiteområde for storfe, hest og sau, er moderne gårdsdrift ikke avhengig av ressursene i utmarka. Dyrene får for enten i form av kraftfor eller så blir foret produsert på innmarka. Fra å utnytte all vegetasjon ble altså utmarka liggende ubrukt. Følgene av dette er at utmarksressursene blir brukt mindre og landskapet i utmarka over lengre tid gror igjen (Svendsen 1999). Fraflytningen fra øyværene førte også til at ærfuglbestanden gikk tilbake. På 80 og 90 – tallet herjet mink i de fleste av de gamle dunværene og når fuglevokterne ikke var der for å passe på ærfuglene ble disse tatt av disse rovdypene. Bosetningen på øyene ble opprettholdt noen tiår fremover, men var nedadgående. Fraflytningen fra øyene tiltok og i dag har bare noen få familier med tilknytning til værene opprettholdt ærfugltradisjonen med eggsanking- og dunproduksjon (Verdensarv Vegaøyan. Om ærfugltradisjonen 2012).

2.4. Fra marginalisert kystsamfunn til å bli universell verdifull verdensarv

Som vist sliter Vega i dag på mange områder, både økonomisk og med stor fraflytning fra kommunen. Vega har dessuten gjennomgått mange endringer i bosetningsmønster og driftsmåter. Interessant er hva en verdensarvstatus kan bidra med for Vega i en slik sammenheng.

Verdensarvstatusen har blant annet ført til økte bevilgninger til bevaring av natur- og kulturlandskapet på Vega. Eksempelvis, har bønder på Vega fått statlige tilskudd til gjerding og til å ta dyr ute på beite i verdensarvområdene, som igjen har bidratt til at kulturlandskapet har blitt skjøttet (Næss og Johansen 2008). Som følge av verdensarvstatusen har ærfugltradisjonen igjen blitt tatt opp igjen på stadig flere øyer. Dette er gjort mulig blant annet ved at ærfuglvoktere har fått økonomisk støtte. I dag finnes det 18 fuglevoktere på Vega, mot seks til syv personer i år 2000 (Verdensarv Vegaøyan. Om Vegaøyan verdensarv. 2013)

Verdensarvstatusen har altså hatt stor betydning både for kulturlandskapet på Vega og bevaring av denne, samt bevaring av tradisjonelle drifts- og bruksmåter.

Som nevnt innledningsvis (i kapittel 1), har verdensarvtittelen gjerne som effekt at det trekker til seg turister og besøkende. I forlengelse av dette kan det skape arbeidsplasser innen sørvis- og reiselivsnæring, som igjen har betydning for økonomien til Vega, som igjen kan trekke til seg folk og investeringer til Vega.

Samtidig, og kanskje like viktig som disse endringene, er de betydninger som verdensarvstatusen kan i forhold til å skape optimisme og fremtidstro på Vega. Som vist har mange av de gamle tradisjonene og levemåtene på Vega lenge hatt lav status på Vega, blant annet som følge av etterkrigstida, da modernisering av landet, fornyelse og utvikling var viktige mål. Gjennom verdensarvstatusen får mange av disse tradisjonene og historiene igjen en høy status, også i en global sammenheng.

Å velge å investere i en verdensarv selv når kommunen er i en vanskelig situasjon, med lav kommuneøkonomi, betydelig avfolkning og store endringer i næringsgrunnlaget, vitner i seg selv om et initiativ, vilje og tro lokalt på at Vega har kvaliteter som er viktige å verne om og som man ønsker å vise fram for verden. På samme tid sier det også noe om et behov lokalt, og om lokalbefolkningens forventninger og ønsker om hva en verdensarvstatus kan bringe med seg for Vega. I kapittel 5, vil jeg si mer om prosessen som ledet opp til verdensarvstatusen for Vega, hva som var hovedmålet for å søke om verdensarvstatus lokalt, og hvem som tok initiativ til dette. Før jeg kommer så langt, vil jeg først redegjøre for avhandlingens teoretiske utgangspunkt og rammeverk, samt studiens metodologiske fremgangsmåte.

3. Teori

I dette kapittelet presenteres og drøftes teoretiske perspektiver som danner et utgangspunkt for undersøkelsen og en ramme rundt analysen. Jeg vil starte med å gjøre rede for avhandlingens vitenskapsteoretiske forankring og plassere avhandlingen innen den faghistoriske tradisjon den hører hjemme i. Deretter vil jeg diskutere hvordan disse teoriene og perspektivene styrer min tilnærming til vitenskapelige spørsmål og fortolkning av data.

3.1. Teoretiske perspektiver

I denne studien søker jeg å nå en forståelse av den rolle og de betydninger en verdensarvstatus kan ha for Vegasamfunnet på ulike måter, ved å ta utgangspunkt i utvalgte personers erfaringer med og perspektiver på Vega og verdensarvstatusen i et vidt perspektiv. Et sentralt mål er å synliggjøre de forståelser, interesser og behov disse måtte ha.

Vinkling og perspektiv for avhandlingen, av å skrive om kulturarv ut fra en politisk og samfunnsmessig sammenheng, er på linje med et utviklende interessefelt innen kulturarvsforskningen. På engelsk betegnes dette feltet gjerne som "heritage studies" (Sørensen og Carman 2009:3), og på norsk kalles det gjerne "kulturminneforskning" eller "kulturarvsforskning" (Lillehammer 2004:82-93). Kulturminneforskningen er en relativt ny vitenskapelig trend som interesserer seg for og utforsker hvordan kulturarven inngår i sosiale og politiske prosesser og strukturer, samt den rolle og betydning kultur- og historiebruk har for folk og samfunn på ulike måter, og hvordan ideer om kulturarv preger disiplinen internt (for eksempel Lillehammer 2004, Lowenthal 1998, Smith 2004). Dette er en måte å studere kulturarv som beveger seg bort fra den tradisjonelle faglige tilnærmingen til kulturarv, som i større grad har interessert seg for og studert kulturarvens materielle dimensjon, enten rent deskriptivt (for eksempel alder og stil), eller den mening og betydning denne hadde da den ble anlagt. Oppsummert kan man si at fokuset har blitt flyttet fra det fortidige til det samtidige, og fra objektene eller tingene, til de menneskene man bevarer disse for.

Et teoretisk utgangspunkt for å diskutere kulturarvsproduksjon og verdiskapning på kulturminnefeltet, på bakgrunn av de betydninger folk tillegger disse, bygger på forståelsen av kulturarv og verdensarv som samfunnsskapte fenomen. Ideen er at disse ikke finnes som naturlige størrelser med en absolutt, essensiell eller riktig mening eller verdi. Snarere er det slik at kulturarv og verdensarv, er noe det knytter seg mange og ulike forståelser, verdier og

interesser til. Det er noe som brukes av et mangfold av ulike aktører med ulike interesser og tolkinger og det er noe som stadig skapes av mennesker og endres i samspill med rådende diskurser (se for eksempel Jensen 2009). Hvordan man forstår og bruker det som er uttrykt og anvendt som kulturarv, er dessuten noe som har samfunnsmessige og politiske betydninger (Grundberg 2004, Smith 2009).

Denne avhandlingen plasserer seg i den sosialkonstruktivistiske tradisjon. Et sosialkonstruktivistisk perspektiv, slik det forstås av Berger og Luckmann (2000 [1966]), har som utgangspunkt at den virkelighet vi kaller samfunn er skapt av mennesker, samtidig som mennesket selv er skapt av samfunnet. Med andre ord skaper vi virkeligheter som igjen påvirker våre tanker og handlingsmønstre.

Sosialkonstruktivisme, slik den er beskrevet ovenfor, er en samfunnsteori om hvordan den virkelighet vi kaller samfunn skapes. Hva dens "natur" er (ontologi). Men når denne teorien brukes spesifikt på den skapte virkeligheten kunnskap, blir sosialkonstruktivisme også til en erkjennelsesteori om hvordan våre subjektive indre oppfattelser og kunnskaper om virkelighet konstitueres (epistemologi) (Wenneberg 2002). Dette er noe jeg vil komme tilbake til i metodekapittelet. Det eksisterer flere varianter av sosialkonstruktivistisk teori, men ett kjennetegn er stort sett felles. Det er at de alle bygger på en kritisk innstilling til sosiale ordninger som betraktes som gitte og uforanderlige. Wenneberg (2002:77) oppsummerer det kritiske grunnprinsippet som sosialkonstruktivistisk tenkning hviler på. *"Prinsippet er: å ikke godta sosiale fenomeners "naturlighet". At de alltid har vært sånn. At de ikke kunne vært annerledes. At de ikke skulle være menneskeskapte størrelser"*. Som Wenneberg (2002), peker på, er det fruktbare ved sosialkonstruktivistisk tilnærming, er at det lukker opp for at ting kunne vært annerledes. Det gir mulighet til å studere virkeligheten på en annen og mange mer interessant måte, enn bare å samle data og fakta sammen om "virkelighetens beskaffenhet" som den umiddelbart framtrer for oss. Det er en mulighet for å trenge inn bak overflaten og "tingenes naturlighet" (ibid: 83-84).

Denne studien har også et kritisk utgangspunkt og siktemål. På tross av at verdensarv er et samfunnsskapt fenomen, og noe det knytter seg mange og gjerne også konfliktfylte meninger, forståelser og interesser til, virker likevel de utpekte verdensarvstedene- og objektene og deres verdi, så naturlige og selvfølgelige. Det kan ofte virke som om det var bestemt fra naturens side at disse stedene- og objektene skulle bli verdensarv, som om disse og verdien av disse ikke var sosialt konstruert.

Å hevde at natur- og kulturarv har universell verdi kan dessuten gi inntrykk av at det henvises til et bestemt perspektiv med et gitt og felles meningsinnhold, som noe som vi alle er enige om. Problematisk med en slik framstilling, er at den bidrar til å skjule eller undergrave det mangfold av meninger og forståelser og interesser som knytter seg til steder og objekter som er anvendt og uttrykt som verdensarv.

Et mål i denne avhandlingen er å reise spørsmål omkring denne ”objektiveringen” av disse stedene og deres verdi. Å utforske de ulike betydninger en verdensarvstatus kan ha for Vega på bakgrunn av utvalgte personers erfaringer med og perspektiver på Vega og verdensarvstatusen, er et ønske om å åpne for et bredere syn på og gi en utvidet forståelse av hva som er viktige kvaliteter, verdier og ressurser ved Vegaøyan og hvordan bruke disse. Et mål er at hvis disse verdiene, minnene og historiene blir utforsket og satt lys på, kan de også være med å balansere de tradisjonelle verdier og synspunkter til eksperter som ofte fremstår som objektive og blir tatt for gitt. Jeg mener at kunnskap om dette også kan være med å legge grunnlaget for en bedre forvaltning av Vega som verdensarvsted.

3.2. Språkets makt

Som sosialkonstruktivist ser jeg diskurser som essensielle. Hvordan mennesker bruker språket, og snakker om verden, former både deres forståelse av dem selv og av deres omgivelser (Dryzek 1997, Vik et al. 2010).

Til felles for diskursteorier er at de bygger på et sosialkonstruktivistisk tanke sett som arbeider med forholdet mellom språket og samfunnet, dvs. studiet av språket som et sosialt fenomen. Ideen om at sannhet og virkelighet skapes diskursivt står sentralt innen diskursteori. Den går ut fra at det er en sammenheng mellom vår måte å forstå og snakke om verden på og etablering av sosiale prosesser og handlinger (Jørgensen og Philips 2002, Neumann 2001).

Diskurs er i en slik betydning tett forbundet med forskjellige teorier om makt, hvor det å kunne definere diskursen ofte sidestilles med det å definere virkeligheten selv. Som Hanne Svarstad (2009) påpeker, impliserer en slik teori at diskurser er en form for sosial handling som påvirker andre handlinger, samtidig som diskurser kan blinde mennesker å se alternative forståelser og tolkninger.

Verdensarvkonvensjonens grunnleggende idé om at det finnes natur- og kulturarvsobjekter og steder med universell verdi, kan slik forstås som en diskurs, eller en etablert sannhet innenfor feltet natur- og kulturarv. Denne diskursen er dessuten globalt akseptert gjennom at land verden over har skrevet under på Unescos verdensarvkonvensjon, rammeverket for verdensarven.

På tross av at en verdensarvsoppnevning ikke medfører detaljerte juridiske bestemmelser om områdevern, og i det hvilken form for beskyttelse verdensarvområdene skal ha, så kan man likevel argumentere for at slik oppnevning medfører sterke normative føringer. Gjennom å definere hva som er spesielt betydningsfullt ved et sted, sier den også samtidig noe om hvordan noe bør være. Hva som for eksempel er rett identifisering, forvaltning og formidling av disse verdiene. Verdensarven, har slik stor betydning for sosiale prosesser og handlinger.

Oppsummert kan man si at i prosessen med å anerkjenne og beskrive et sted som verdensarv med «enestående universell verdi», skapes historier om stedet, samfunnet og menneskene der. Samtidig er det en utvelgelsesprosess hvor visse kvaliteter og egenskaper ved stedet, samfunnet og historien velges fremfor andre mulige (Turtinen 2004:183). Det er samtidig en praksis og en diskurs som inneholder normative, dvs rettleidende retningslinjer for hva som er rette eller riktige vurderinger eller handlinger.

Hvem definerer så denne diskursen? Til tross for at medlemsnasjoner selv nominerer steder og kvaliteter ved disse for verdensarvlisten, skjer utvalget av natur- og kulturarvsverdier ved disse stedene mer eller mindre som et resultat av det institusjonelle systemet innenfor Unesco og hos nasjonale myndigheter (Fageraas 2012:242). Gjennom Konvensjonens fastlagte kriterier og krav, regler, standarder, prinsipper og normer, - for å kunne bli definert som universelt verdifull og få en plass på Listen, bestemmes det om disse fås status som verdensarv. Den internasjonale organisasjonen Unesco er slik en mektig og innflytelsesrik produsent av betydninger og kunnskaper om natur- og kulturarv.

På samme tid som diskurser er dominerende på ett felt, vil diskursene alltid være i endring da det alltid vil finnes, mange og forskjellige oppfatninger og representasjoner av et fenomen, som aktivt oppjonerer mot dem og skaper alternativer. Denne striden om å definere diskurser, omtales gjerne som en diskursiv kamp (se for eksempel Hylland Eriksen 2008:23).

Overført til min studie, betyr det at selv om diskursen eller påstanden om at visse steder og objekter kan ha universell verdi, både er globalt akseptert og slik mektig, vil denne diskursen

aldri være fullstendig. Det er ikke nødvendigvis felles enighet om hva verdensarven består i eller hva som utgjør dens universelle verdi.

Et metodologisk argument for å ta utgangspunkt i en case, er troen på at det ikke er mulig å isolere effektene av en verdensarvstatus fra mange andre faktorer som preger samfunnsutviklingen på ett sted. Turtinen (2006) skriver om verdensarv, at det i sin videste forstand kan ses på som et *globalt* fenomen, både fordi det er en politikk som involverer stater, men også organisasjoner og foretak verden over og fordi det er en politikk som berører menneskeheten som helhet. Dens virksomhet er også del av globaliseringen. Men selv om disse prosessene er globale, er effektene *lokale*, fordi disse prosessene finner sted mellom mennesker som bruker verdensarven på ulike måter. Verdensarven og dens betydninger, skriver han, skapes i samspill mellom ulike aktører og historiske, politiske og kulturelle prosesser og strukturelle forhold. Det skapes i spenningsfelter mellom lokale nivå og nasjonale og globale prosesser, mellom sentrum og periferi og mellom fagkunnskap og demokratisk deltagelse (ibid.). Med andre ord vil verdensarvens virkninger, både i forhold til mening, innhold og bruk avhenge av de sammenhenger de anvendes (Omland 1998, Turtinen 2006). Ut fra et slikt ståsted følger det logisk at for å studere verdensarvens betydninger må disse ses i sammenheng med den konkrete kontekst den finner sted.

Studiens teoretiske perspektiver har vært førende for metodologiske valg. I det følgende metodekapittelet vil jeg nærmere gjøre rede for hvordan sosialkonstruktivistiske teorier har lagt føringer både for valg av metoder for avhandlingen og i analysen av verdensarvens betydninger for Vega.

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de metoder jeg har valgt å anvende for å fremskaffe de data som danner grunnlaget for denne undersøkelsen. Kapitlet er delt inn i fem underkapitler. I del en begrunner jeg valg av metoder. I del to og tre gis en redegjørelse over undersøkelsens metodiske trinn, fra utvalg og innsamling til analyse og presentasjon av data. Disse drøftes fortløpende i forhold til ulike kildekritiske og metodologiske problemstillinger ved metodene. I del fire presenteres noen av de etiske utfordringer jeg har møtt i forskningsprosessen og overveielser som er blitt gjort underveis. Avslutningsvis i delkapittel fem, samles trådene og undersøkelsens validitet, reliabilitet og overførbarhet drøftes på et mer overordnet nivå.

4.1. Valg av metoder

4.1.1. Det kvalitative forskningsintervjuet

I denne undersøkelsen har jeg valgt å bruke intervju med noen utvalgte informanter som min viktigste empiriske kilde. I studien søker jeg å utforske et sosialt fenomen; Vega som verdensarv, ut fra personers egne erfaringer og perspektiv og med deres egne ord. Man kan si at utgangspunktet er et ønske om å forstå snarere enn å forklare.

Da jeg har vært interessert i å belyse et fenomen ut fra den mening folk gir dem, har jeg vært avhengig av informasjon som sier noe om deres erfaringer med og perspektiver på Vega og verdensarvstatusen i et vidt perspektiv. Det kvalitative forskningsintervjuet er valgt som metode ut fra en antagelse om at denne tilnærmingen er spesielt godt egnet til å få tilgang til menneskers erfaringer og oppfatninger.

Som Johannessen m.fl. (2004) peker på, er noe av det som karakteriserer det kvalitative forskningsintervjuet, at forsker kommer tett inn på de menneskene han eller hun studerer. Dette gjør at forsker får personlig kunnskap om dem, noe som igjen kan bedre forståelsen og fortolkningen av feltet.

Kvalitative metoder og kanskje det kvalitative forskningsintervjuet spesielt, tillater også en åpenhet og fleksibilitet som kan få tilgang til en type dybdekunnskap som man ikke når

gjennom kvantitative metoder. Det at forsker er deltagende i innsamlingsprosessen gir intervjupersonene, på den ene siden, mulighet til å få klarhet i tema og spørsmål som kan virke uklare, samt mulighet til å gi mer utdypende svar enn for eksempel ferdigstilte spørreskjemaer gir anledning til. Det gir og intervjupersonene mulighet til å avvise eller protestere på premissene for intervjuerens spørsmål. Samtidig gir det forsker, på den annen side, mulighet til å be informantene utdype svar som kan virke uklare, samt også fange opp andre aspekter enn de formulerte spørsmålene (Kvale og Brinkmann 2009).

Kvale og Brinkmann (2009) beskriver det kvalitative forskningsintervjuet som en samtale med en viss struktur og et formål, der strukturen er knyttet til rollefordelingen mellom intervjuer og den intervjuede og formålet er de konkrete saker og temaer man ønsker beretninger om. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at forskningsintervjuet er basert på den hverdagslige samtalen, men skiller seg ved at den er en faglig samtale og ved at forskeren definerer og kontrollerer rammene for samtalen.

Innen intervjustjangeren finnes ulike former for intervjuer og man kan velge ulike grader av struktur, da gjerne avhengig av hva formålet med undersøkelsen er, og hvilken kunnskap man ettersøker. I min intervjustudie var det visse tema og spørsmål jeg ville belyse, men jeg var samtidig opptatt av å ikke lede informantene til meninger om disse temaene. Jeg var derfor opptatt av å være åpen i måten jeg tilnærmet meg feltet.

For at intervjupersonenes forståelser og perspektiver skulle få komme frem under intervjuet, samtidig som jeg kunne holde en viss kontroll over samtalen, valgte jeg å foreta et delvis strukturert intervju med en fleksibel intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet (se beskrivelse av et delvis strukturert intervju i for eksempel Johannessen m.fl. 2004:133-135). Intervjuguiden jeg brukte under intervjuene inneholdt en oversikt over deltemaer og underspørsmål i stikkordsform og fungerte mer som en huskelapp for å dekke de overordnede forskningsspørsmålene, enn et skjema med klart definerte spørsmålsformuleringer. Fordelene med en slik fleksibel intervjuguide, der spørsmål og rekkefølge kan varieres, er som Kvale og Brinkmann (2009:50) peker på, at det åpner for individuelle forskjeller mellom intervjupersonene med hensyn til hva den enkelte ønsker å snakke om. Samtidig gir det forsker anledning til å tilpasse spørsmålene til dette, samt til å følge opp med spørsmål hvis nye eller uventede temaer blir brakt på bane.

4.1.2. Andre kilder

Ved siden av intervjuundersøkelsene har jeg også gjennomført en analyse av en rekke dokumenter produsert av Unesco og av forvaltningsmyndigheter og andre sentrale aktører i forvaltningen av Vegaøyen verdensarv, på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Sammen med en rekke dokumenter fra Unesco, har forvaltningsplan og tiltaksplan og årsmeldinger for Vegaøyen verdensarv, fylkeskommunal plan og ulike stortingsmeldinger, blitt gjennomgått og vurdert.

I følge Østbye et.al (2002:52) kan dokumenter tjene to forskningsformål. De kan være kilder i forskningen om et sakstema eller de kan være objekt for forskningen i seg selv. I denne undersøkelsen tjener dokumentene begge formål. Dokumentene har blitt brukt som bakgrunnsinformasjon om det administrative - og praktiske arbeidet som er gjort av Unesco og andre lokale og nasjonale forvaltningsmyndigheter og aktører både i oppnevningen av og forvaltningen av Vega som verdensarvsted. På samme tid har dette materialet vært en kilde til informasjon om de betydninger, verdier og perspektiver Unesco og andre forvaltningsmyndigheter og aktører knytter seg opp mot gjennom en slik praksis.

Denne informasjonen danner sammen en bakgrunn både for å se hvordan intervjupersonene forholder seg til det politiske arbeidet som er gjort på Vega siden verdensarvutnevnelsen, og for å se hvordan intervjupersonenes erfaringer med og syn på Vega og verdensarvstatusen relaterer seg til Unesco og andre offentlige forvaltningsorganers verdier, interesser og forståelser om det samme.

For å identifisere hvilke betydninger, verdier og perspektiver Unesco og andre sentrale forvaltningsaktører knytter seg opp mot i oppnevningen av og forvaltningen av Vegaøyen verdensarv, har jeg blant annet sett etter:

- Hvilke kulturuttrykk (for eksempel objekter, lokaliteter eller aktiviteter) er gitt spesiell oppmerksomhet, for eksempel økonomisk eller på annen måte?
- Hvordan er de samme kulturuttrykkene aktualisert som gjenstand for verdiskapning? (hvordan er disse forvaltet, ivaretatt og formidlet?)
- Til hvilke formål er disse brukt? For eksempel satsning på bevaring eller markedsføring for turisme?

Alle de utvalgte dokumentene er offentlig tilgjengelige. Fordelen ved at dokumentene er offentlige, er som Syvertsen (1998) peker på, at de kan si noe om hvordan en organisasjon ønsker å fremstille seg selv og sitt arbeide. Samtidig må jeg understreke at de dokumenter jeg har valgt utgjør et lite antall av mange mulige og er dessuten hentet fra en begrenset tidsepoke. De gir derfor ikke et fullstendig bilde verken på hvordan verdensarvarbeidet på Vega foregår eller hvordan en organisasjon fungerer.

Der jeg siterer direkte fra dokumentene i teksten, gjøres det rede for den spesifikke dato disse ble produsert, samt hvem som produserte disse. Denne metoden å sitere på er gjort med tanke om å vise hvor ideer ”kommer fra”. En oversikt over de ulike dokumentene finnes i litteraturlisten.

I tillegg til intervjuene og dokumentene, har jeg vært på feltarbeid på Vega hvor jeg har hatt mer uformelle samtaler med ulike personer som bor og jobber der. Som deltagende i Vega2045 – prosjektet har jeg også vært så heldig av å ha hatt mulighet til å snakke med flere personer som har god kjennskap til Vega og til ulike problemstillinger knyttet til statusen som verdensarv. Gjennom Vega2045 – prosjektet har jeg også fått tilgang til et stort empirisk materiale bestående av 20 intervjuer som er gjort med mennesker som bor på Vega. Disse intervjuene er gjort av andre som er deltagende i Vega2045 – prosjektet, og er ikke et materiale jeg selv har samlet inn. Disse intervjuene og de mange samtalene har vært verdifulle i å se mulige temaer og problemstillinger for avhandlingen, tilegne meg kunnskap om Vega og til å stille gode og relevante spørsmål i mine intervjuer. Intervjuene har også gitt mer metodiske tips om hvordan jeg kan formulere spørsmål for å få gode og utdypende svar, og har slik også vært til stor hjelp under intervjuene.

4.2. Forskningsprosessen

4.2.1. Intervjupersonene – utvalg og rekruttering

Valg av intervjupersoner har vært svært sentralt da avhandlingen i stor grad bygger på deres historier og refleksjoner. Nedenfor redegjør jeg for noen av de kriterier jeg la til grunn for utvalget av informanter.

Som felleskriterium for utvalget, var at alle skulle ha bodd på Vega en stund, men nå være flyttet derifra. Valget om å intervju en gruppe personer som har flyttet fra Vega, er som forklart i kapittel 1, gjort delvis på bakgrunn av rammene for oppdraget fra NIKU, men er også bestemt av mitt fokus og vinkling for avhandlingen.

I denne undersøkelsen har jeg valgt å intervju seks informanter. I følge Johannessen m.fl. (2004) er det ingen regler for hvor store utvalgene skal være i kvalitative undersøkelser. Størrelsen avhenger av hva man vil finne ut, hvorfor man vil finne det ut og hvordan informasjonen vil bli brukt videre. I min intervjuundersøkelse har jeg hatt som mål at intervjupersonene som deltok i undersøkelsen skulle bidra med mest mulig informasjon og at det skulle være variasjon i den informasjon som ble gitt. Intervjupersonene er valgt ut strategisk for dette formålet. For å tilegne meg så utfyllende og variert informasjon om tema som mulig har jeg derfor søkt etter personer i ulik alder, og med ulikt kjønn, bakgrunn og tilknytning til Vega, personer som kunne forventes ha ulike erfaringer, kunnskaper og holdninger til tema, og som slik kunne belyse ulike aspekter ved problemstillingen. Å begrense utvalget til seks personer synes å være et passende antall ut fra denne målsetningen. Det er mulig at den empiriske informasjonen ville vært rikere og mer variert hvis jeg hadde intervjuet flere personer, men dette må veies opp med at mengden informasjon kunne blitt for stor og derfor omfattende å behandle.

Utvalget av informanter er også styrt av den tid og de ressurser jeg har hatt til rådighet innenfor rammene av en masteroppgave. For å gjøre intervjuprosessen kostnads og tidsbesparende valgte jeg å gjennomføre alle intervjuene på ett sted. Valget falt på Trondheim, både fordi jeg visste at det bodde flere fraflyttede vegaværing i byen, men også fordi jeg har familie der og derfor hadde mulighet til å bo der i lengre perioder.

De personer som er deltagende i undersøkelsen ble rekruttert gjennom ”snøballmetoden”, der jeg først forhørte meg rundt med personer som jeg visste hadde god innsikt i tema for undersøkelsen og hørte om disse ønsket å la seg intervju. Disse personene viste igjen til andre personer som kunne være aktuelle å ha med i undersøkelsen.

For å komme i kontakt med de første aktuelle intervjupersonene fikk jeg hjelp av Birgitte Skar, deltagende i Vega2045 – prosjektet. Skar var meget behjelpelig i denne prosessen.

4.2.2. En kort presentasjon av intervjupersonene

Det endelige utvalget av intervjupersoner i denne undersøkelsen, består av seks personer, der fire av informantene er menn og to er kvinner. Den yngste informanten er i begynnelsen av 20 – åra, mens den eldste er i slutten av 60 – åra. Til felles har alle at de har bodd på Vega i en lengre eller kortere periode, og at de nå har flyttet derifra.

De personene som er med i undersøkelsen har forskjellig ståsted, bakgrunn og tilknytning til Vega, noe som også gjenspeiler seg i deres fortellinger om Vega. Et par av informantene flyttet fra Vega for over 20 år siden, og andre flyttet fra Vega for få år siden. En har bodd på Vega noen år i voksen alder, mens fem av de seks informantene er oppvokst på Vega, og har i dag familie, og/ eller eiendom på Vega, - og forteller at de besøker Vega med jevne mellomrom.

Gjennom analyseprosessen så jeg at informanten som hadde bodd på Vega noen år i voksen alder, hadde noen erfaringer og perspektiver som skilte seg fra de andre informantene. Dette gjaldt blant annet erfaringer med det å flytte til Vega i voksen alder, og de forventninger og ønsker man har til et sted når man velger å flytte dit, samt perspektiver på om Vega oppfylte disse forventningene eller ikke. Disse erfaringene og perspektivene ga meg altså et bredere bilde på hva som var kvaliteter og utfordringer ved Vega. En mulighet kunne derfor være å intervju flere personer med lignende bakgrunn og erfaringer som denne informanten da dette kunne belyse andre tema, eller de samme temaene hadde blitt belyst på en annen måte. Jeg står likevel inne for valg av informanter. Jeg opplevde at de utvalgte informantene bidro både med nok informasjon og variasjon i informasjon til at jeg fikk utdypet problemstillingen. Antallet på seks informanter var også tilfredsstillende for å belyse problemstillingen og jeg ville nødig ha byttet ut noen av dem da alle informantene bidro med verdifulle perspektiver og erfaringer på hver sin måte.

Jeg har valgt å gi informantene nummer fra en til seks, og i den videre presentasjonen vil den enkelte informant bli kalt informant 1, informant 2 etc. Her gis en kort presentasjon av de ulike informantene, i form av kjønn, alder og yrke, samt bakgrunn/ tilknytning til Vega.

Informant 1. Mann i slutten av 50 – åra. Arbeider innenfor salgsbransjen. Informanten har vokst opp på Vega og flyttet derfra i relativt ung alder

Informant 2. Kvinne i begynnelsen av 20 – åra. Hun er student. Informanten har vokst opp på Vega, og flyttet nylig fra Vega.

Informant 3. Kvinne i slutten av 20 – åra. Er naturviter. Informanten har vokst opp på Vega, og flyttet fra Vega relativt nylig.

Informant 4. Mann i slutten av 60 – åra. Er i dag pensjonist. Informanten er vokst opp på Vega og flyttet fra Vega i relativt ung alder.

Informant 5. Mann i begynnelsen av 60 – åra. Arbeider innenfor salgsbransjen. Informanten er vokst opp på Vega og flyttet fra Vega i relativt ung alder.

Informant 6. Mann i begynnelsen av 50 – åra. Arbeider i Kunst – og kulturbransjen. Informanten er ikke oppvokst på Vega, men flyttet dit og bodde der i en periode i voksen alder.

4.2.3. Intervjuene

Da jeg hadde fått navn på personer som kunne være aktuelle å ha med i undersøkelsen, tok jeg kontakt med disse over telefon der jeg fortalte om prosjektet og hørte om de ønsket å la seg intervjuet. Alle informantene ble intervjuet en gang, og foregikk med en person om gangen, unntatt ett intervju der jeg intervjuet to samtidig. Samtalene foregikk ute på cafeer, etter intervjupersonenes ønske. Det enkelte intervju varte mellom ca. 45. min til to timer. Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd og senere transkribert.

Jeg startet intervjuene med å presentere meg selv og formålet med undersøkelsen. Deretter ble intervjupersonene tildelt et informasjonsskriv, der det informeres om hovedtrekkene i prosjektet, samt hvordan den informasjon de ga under intervjuet ville bli brukt videre og hvem som hadde adgang til denne informasjonen. Det informeres også om intervjupersonenes rett til å kunne trekke seg fra undersøkelsen hvis de skulle ønske det. Tanken bak, var at intervjupersonene skulle få mulighet til å bli kjent med og forberede seg på innholdet i intervjuet, og at de skulle få mulighet til å vurdere fordeler og ulemper ved å delta i undersøkelsen før de ga sitt samtykke. (Informasjonsskrivet er vedlagt).

Alle intervjupersonene ble intervjuet om de samme temaene, men spørsmålene og rekkefølgen varierte noe avhengig av hvordan samtalen skred fram. Blant de mange temaene og spørsmålene jeg hadde listet opp i intervjuguiden og ønsket svar på var:

* Årsaker til at de flyttet fra Vega; Har det forbindelse med naturressurser, kulturmiljø, lokalsamfunnet eller de tradisjonelle næringene (fiske, jordbruk, ærfugldrift) å gjøre? Har det å gjøre med begrenset sosialt nettverk, mangel på kulturtilbud eller fritidsaktiviteter, bosted eller arbeid?

* Kulturminneforståelse og verditilskrivelse knyttet til lokaliteter, objekter og aktiviteter; Finnes det noe som de oppfatter som verdt å bevare for fremtiden på Vega? I så fall hva? Betrakter de dette som et kulturminne og hva legger de i dette begrepet? Besøker de Vega? Hvilke plasser besøker de og oppholder seg og hva gjør de på disse plassene?

* Minner og historier som knyttes til Vega; Hva lengter de etter når de tenker på Vega? og hva savner de ikke ved stedet? Er det konkrete plasser, hendelser eller historier de forbinder med Vega?

* Vega som verdensarv; Hva legger de i begrepet verdensarv? Betyr det noe for dem direkte at Vega har fått verdensarvstatus? Eller hva mener og tror de det kan bety for Vegasamfunnet? I så fall på hvilken måte og hvorfor?

* Fremtiden for Vega; Er de optimistiske eller pessimistiske med på tanke på Vegas fremtid? I så fall hvorfor?

Til sammen favner disse temaene og spørsmålene om et vidt spekter angående hvordan intervjupersonene bruker, har brukt og forholder seg til Vega som sted, Vegasamfunnet og til statusen som verdensarv. Med et slikt grep har jeg hatt ønske om å utforske og få innsikt i flest mulig av de faktorer og sammenhenger som oppleves som sentrale for intervjupersonene i forhold til trivsel og tilhørighet til Vega, men også mistrivselsfaktorer og direkte eller indirekte årsaker til at de valgte å flytte fra Vega, samt deres holdninger til verdensarvstatusen og hva denne kan bety for Vega.

I følge Kvale og Brinkmann (2009) finnes det få eksplisitte regler eller generelle retningslinjer for hvordan man skal utføre et forskningsintervju, da ”det er et håndverk som består i praktiske ferdigheter og implisitte personlige ferdigheter” (ibid). Det betyr at man

aldri kan forberede seg "totalt" før intervjuene og at mange metodologiske beslutninger må fattes på stedet, mens intervjuet pågår. Dette kan føre med seg noen utfordringer. I noen tilfeller syntes jeg det var vanskelig å beslutte underveis i samtalen om den informasjonen intervjupersonene ga og de aspektene de trakk fram, var relevante eller viktige i forhold til mine problemstillinger, og som jeg derfor burde forfølge eller ikke. Dette kan nok ha sammenheng med at jeg valgte en relativt eksplorativ tilnærming, i betydningen av at problemområde og spørsmål ikke var rigid definert før intervjuene.

Den generelle erfaringen med intervjuene var imidlertid svært god. Jeg opplevde intervjupersonene som meddelssomme og samtalen gjorde at jeg ble kjent med og tydeligere så aspekter, nyanser og sammenhenger ved de utforskede temaene. I det store og hele synes jeg også at det var en fordel at intervjuene var såpass åpne og eksplorerende som de var, da jeg opplevde at intervjupersonene fikk mulighet til å snakke om det som var viktig for dem, og jeg fikk mulighet til å gå i dybden og ettersøke nyanser rundt de temaer det ble snakket om. Etter hvert som jeg fikk mer erfaring med å intervju og tilegnet meg mer informasjon om tema, opplevde jeg også at intervjuene ble enklere å gjennomføre, på den måten at det ble enklere å tolke og luke og hvilken informasjon som var sentral i forhold til problemstillingene.

4.3. Analyse av data

Som vist i kapitlene over, har tolkning blitt gjort gjennom hele intervju- og forskningsprosessen, og er ikke bare noe som har foregått i den såkalte analysefasen. Likevel har hoveddelen av tolkningen foregått i ettertid, etter at intervjuene ble transkribert.

4.3.1. Mellom teori og empiri

Tove Thagaard (1998) beskriver hvordan analyser enten kan være basert på teoretiske antagelser eller på empiriske erfaringer. Denne undersøkelsen er verken klart teoristyrkt eller klart empiristyrkt, men opererer et sted mellom disse.

I denne avhandlingen søker jeg å forstå et fenomen ut fra personers egne perspektiver og erfaringer, målet er ikke å teste ut eller videreutvikle en på forhånd bestemt teori. Det innebærer, slik jeg ser det, å la funn fra empirien sette premisser for den analytiske prosessen, heller enn å la eksisterende teorier være ”for” styrende for hva jeg ser etter. Studien søker, sånn sett å være empiristyrte.

Samtidig er ikke empirien interessant i seg selv, men ut fra hva jeg ser på som en relevant og interessant sammenheng, kontekst og problemstilling. Teoretiske forståelser er med å danne en slik ramme og kontekst. Det ligger teoretiske perspektiver og hypoteser til grunn for undersøkelsen, som har vært med på å bestemme både valg av tema og vinkling for avhandlingen. Utvalgte teorier og perspektiver, har også gitt ideer til analysen og vært hjelp til å se, forstå og tolke mønstre og regulariteter i de empiriske dataene for denne undersøkelsen.

Denne metoden hvor jeg stadig veksler mellom å bruke og framheve empiri og teori for å forstå og gi mening til de funn som framkommer kan knyttes til det som gjerne kalles for en abduktiv tilnæringsmåte. Fordelen ved denne metoden, er som Thagaard (1998) peker på, er at teorien og empirien ”hjelper hverandre”. Å la mer generelle teoretiske perspektiver møte empiri, funn basert på virkelige oppdagelser, kan gi forsker grunnlag til å utvikle eller se nye teoretiske perspektiver, og å la empirien møte ulike teorier kan gjøre at forsker kan oppdage dypere og eller mer generelle aspekter ved de empiriske dataene (ibid).

Konkret foregikk en slik veksling ved at jeg skiftet mellom perioder der jeg bevisst forsøkte å forholde meg åpent til data, og ”få tak i” deres mening slik de framsto for meg, - og perioder der jeg forsøkte å holde en mer kritisk avstand til data, og se etter om det var teoretiske begreper som kunne passe med de naturlige meningsenhetene. Selv om mer generelle teorier har vært til hjelp i å se og forstå mønstre og regulariteter i de empiriske dataene, har jeg lagt vekt på å la de empiriske funnene styre analyseprosessen. Flere ganger har jeg plassert meningsenheter under ett teoretisk begrep, mens jeg har måttet endre det i løpet av skriveprosessen fordi empirien rett og slett ville en annen vei. Jeg benyttet meg av flere metoder i analyseprosessen. En stor del av analyseprosessen besto i å forstå dataenes meningsinnhold, hva intervjupersonene mente med det og det utsagnet. I denne prosessen benyttet jeg meg blant annet av meningsfortetting, som innebærer å forkorte intervjupersonenes uttalelser til kortere formuleringer (Kvale og Brinkmann 2009:213). For å identifisere mønstre og regulariteter hver for seg, og se sammenhenger på tvers av datamengden, delte jeg datamaterialet inn i kategorier, etter ulike tema og undertema. Jeg

laget først en Liste loddrett der jeg da intervjupersonene nummer fra 1 til 6, deretter laget jeg en vannrett linje, der jeg skrev ned ulike tema fra intervjuene. Under hvert tema skrev jeg ned nøkkelord, setninger og i noen tilfeller også sitater fra intervjuene som jeg synes var illustrerende for synspunkter, erfaringer o.l. om det spesifikke tema.

4.4. Etiske refleksjoner ved intervjuundersøkelsen

All forskning innebærer etiske problemer og utfordringer, og som Thagaard (1998) peker på kan det kvalitative forskningsintervjuet der man gjerne kommer tett inn på intervjupersonene, medføre visse etiske dilemmaer som det kan være vanskelig å håndtere. Slik var det også for meg. Veien med intervju som metode har medført en del bryderier både med forberedelse til intervjuene, under intervjuene og når jeg skulle omsette denne kunnskapen til tekst. En utfordring hadde å gjøre med selve kunnskapsmålet. Å ettersøke informasjon om forhold til og synspunkt på det som tidligere var deres hjemsted på godt og vondt og årsaker til at de valgte å flytte derfra er i seg selv temaer som kan være sensitive for intervjupersonene. Noen av intervjupersonene syntes å holde noe tilbake når de ble oppfordret til å reflektere rundt disse temaene. Andre igjen fortalte mye, men var samtidig opptatt av at den informasjon de ga, spesielt i forhold til negative forhold ved Vega, måtte behandles konfidensielt. At enkelte syntes å vegre seg når de ble oppfordret til å reflektere rundt disse temaene, kan handle om at de ønsket å beskytte seg selv, eller at de var engstelige for at jeg skulle fremstille sider ved Vega, eller aktører og personer på Vega i et dårlig lys, at tema syntes for privat, og eller at de var redde for å bli gjenkjent. Muligheten er åpen for at enkelte av intervjupersonene kan ha opplevd samtalen som en følelsesmessig påkjenning. Mitt generelle inntrykk var imidlertid at de fleste satte pris på at noen var interessert i å høre nettopp deres refleksjoner om tema.

Etiske problemstillinger oppsto også når jeg skulle presentere data. I denne studien har det vært et overordnet mål å presentere funn som er tro mot empirien som danner grunnlaget for denne studien, på den måten at jeg presenterer intervjupersonenes perspektiver og erfaringer så godt, nært og troverdig som mulig. Det innebærer blant annet å legge fram resultater som får fram de mange nyansene i de enkeltes fortellinger og intervjuene sammen, og sette utsagnene inn i deres rette kontekst. Samtidig, og som vist i foregående kapittelet, innebærer all analyse og presentasjon av data både å forkorte, forenkle og generalisere data. All tolkning er dessuten subjektiv, og jeg kan naturligvis ikke utelukke at intervjupersonene er uenige i

mine tolkninger av hva de mente med deres historier og uttalelser. Dette kan, som Fangen (2010) peker på, føre til at intervjupersonenes fortellinger blir omarbeidet på en slik måte at deltagerne i undersøkelsen føler seg objektivert og fremmedgjort. En utfordring handlet derfor om hvordan jeg skulle fremstille intervjudata på en måte som kunne sammenfatte det jeg mener er essensen i intervjupersonenes fortellinger, for slik å belyse problemstillingen, uten å miste de mange nyansene, betydningene, erfaringene og perspektivene i de mange fortellingene.

I denne avhandlingen har jeg valgt å gi empirien en narrativ form, der intervjudata presenteres gjennom intervjupersonenes fortellinger. Når jeg velger å presentere empirien på denne måten, skyldes det at jeg mener at dette er god måte å kommunisere erfaringer og perspektiver som har betydning for de intervjuede. Som Svarstad (2009:31) peker på, så er fortellinger eller narrativer om man vil, en av de naturlige kognitive og språklige formene som mennesker forsøker både å organisere og uttrykke mening og kunnskap gjennom. En fortelling er med andre ord både en metode vi bruker for å resonnere og en metode for å representere (Kvale og Brinkmann 2009).

Avhandlingen er imidlertid ikke strukturert rundt informantenes kronologiske og separate historier, men er strukturert rundt sentrale temaer i materialet. I intervjuene fortelles det mange historier om Vega og det å bo og oppholde seg der, og det uttrykkes mange synspunkt på den betydning en verdensarvstatus kan ha for vegasamfunnet. Erfaringene og perspektivene er mange og ulike, men visse temaer og aspekter går igjen. Å sentrere avhandlingen rundt temaer er et forsøk på å framheve slike sentrale mønstre og strukturer, eller essenser om man vil, i det empiriske datamaterialet.

Som Kvale og Brinkmann (2009) peker på, er muntlig tale gjerne preget av gjentakelser, avbrutte setninger, digresjoner, pauser, kremtinger og lignende, noe som gjør at talen kan virke usammenhengende og derfor vanskelig å lese. Slik var det når mine informanter gjorde seg refleksjoner og for meg når jeg fomlet og lette etter oppfølgingsspørsmål. I den endelige presentasjonen av intervjudata har jeg derfor valgt å omarbeide den muntlige talen til et mer korrekt og godt skriftspråk. Dialekt er omgjort til bokmål, ufullstendige setninger fullføres, digresjoner utelates osv. En innvending kan være at noe av den opprinnelige nærheten til empirien kan forsvinne i denne omarbeidelsen. Dette må imidlertid veies opp ved at teksten både blir mer leselig og forståelig for leser. Dessuten kan en slik omarbeiding være nyttig for å få frem analytiske poenger.

I denne undersøkelsen har jeg som vist vært opptatt av at informantene skulle kjenne seg igjen i presentasjonen, samtidig har jeg vært opptatt av at de ikke skulle kunne kjennes igjen av andre. Siden jeg i presentasjonen av intervjudata har valgt å bruke informantenes uttalelser knyttet til de temaer som tas opp, oppstår også spørsmål om i hvilken grad og på hvilken måte intervjupersonene skal beskyttes, hvilke opplysninger som skal formidles og hvordan fremstille disse. Spørsmål om konfidensialitet og anonymitet har også blitt ytterligere komplisert ved at ved jeg i undersøkelsen også har hatt fokus på og undersøkt hva intervjupersonene ikke synes fungerer på Vega. I tillegg er Vega et lite samfunn med få innbyggere der mange kjenner hverandre, og intervjupersonene og de personer og aktører som nevnes i intervjuene kan slik være lett gjenkjennelige av andre.

I flere av intervjuene ble jeg fortalt om konkrete episoder, personer, aktører og lignende, som engasjerte og irriterte intervjupersonene. Dette var opplysninger som i noen tilfeller bedre kunne belyse intervjupersonenes forhold til Vega og syn på verdensarven og problematikken som sådan. På samme tid var dette informasjon som direkte og/ eller indirekte kunne knyttes til intervjupersonene eller til andre personer på Vega, og slik gjøre dem gjenkjennelige. En utfordring hadde derfor å gjøre med hvordan jeg skulle formidle budskapet i disse fortellingene og slik ivareta analytiske poeng, uten å avsløre identiteten til de intervjuede eller de personer og aktører det ble snakket om i intervjuene.

For å ivareta konfidensialiteten til intervjupersonene og de personer og aktører som nevnes i intervjuene, har jeg i den endelige presentasjonen valgt å anonymisere disse så godt det lar seg gjøre. Navn blir ikke oppgitt, og andre personlige kjennetegn som for eksempel alder, yrke, konkrete hendelser, steder o.l., som kan knyttes til intervjupersonene eller andre personer og aktører som nevnes i intervjuene, er omformet på den måten at disse oppgis i generelle termer, slik at fremstillingene kan representere alle eller hvilken som helst. Da målet ikke har vært å knytte fortellingene opp mot konkrete personer, synes jeg ikke at en slik omforming går utover budskapet i fortellingene.

Undersøkelsen er meldt til NSD, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS.

4.5. Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Mens reliabilitet henviser til hvor pålitelige resultatene er, i forhold til hvilke data som brukes, måten de samles inn på, behandles, analyseres og presenteres, handler validitet om undersøkelsens troverdighet, hvorvidt undersøkelsen faktisk undersøker det den er ment å undersøke (Østbye et. al. 2002). Begrepene reliabilitet og validitet er som oftest assosiert med kriterier for å vurdere kvaliteten på kvantitativ forskning, men begrepene kan også brukes til å diskutere pålitelighets – og gyldighetsproblematikk i forhold til kvalitative metoder. Spørsmål om studiens pålitelighet og troverdighet kan da ses som en form for sikring av at undersøkelsen gjennomføres på en pålitelig måte og at undersøkelsens datamateriale belyser studiens overordnede forskningsspørsmål (ibid).

Reliabilitet forbindes ofte med målesikkerhet. I hvilken grad man får de samme resultatene når en undersøkelse gjennomføres under identiske forhold. En av forutsetningene for å velge det kvalitative forskningsintervjuet som metode, er en grunnleggende tro på at samtalen er en av de måter som kunnskaper og oppfatninger konstrueres. Ideen er at informantenes subjektive kunnskaper og perspektiver ikke eksisterer som fastlagte størrelser. Snarere er det slik at kunnskapen blir til i samtalen og i relasjonen mellom intervjuer og den intervjuede (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjupersonenes fortellinger kan gi meg ny innsikt og kunnskap, mens mine spørsmål, væremåte o.l., kan åpne for at intervjupersonene forstår sine erfaringer og perspektiver på nye måter. Det betyr at ulike intervjuere vil ”fremkalle” ulike uttalelser om det samme intervjutemaet. På lik måte vil den videre analysen og fremstillingen av data være formet av forskers perspektiver og utgangspunkt, og andre forskere kan trekke andre konklusjoner ut av de samme dataene. Den kunnskap som produseres i denne undersøkelsen, vil derfor, ut fra et slikt perspektiv, ikke være sikker og kan ikke reproduseres.

Når det er sagt, betyr ikke det at all forskning og kunnskapsproduksjon er like pålitelig og troverdig. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at det viktigste ved denne formen for forskning ikke er hvorvidt forsker klarer å være nøytral og ikke ledende, eller at andre forskere kommer fram til samme resultater og konklusjoner. Det viktige er at forsker klarer å lede informantene i retninger som kan gi ny, troverdig og interessant kunnskap i forhold til de problemstillinger som undersøkelsen belyser, og at forskningen tydelig viser hvordan man kom fra data til konklusjon, og at det er en logisk sammenheng her.

Under intervjuene var jeg opptatt av at informantene skulle få snakke om det som viktig for dem, og at jeg derfor ikke skulle lede informantene for mye med mine spørsmål, forforståelser og lignende. Samtidig var det visse temaer og spørsmål jeg ville belyse, og i noen tilfeller ledet jeg informantene bevisst inn på disse. Ledende spørsmål av typen, ”så du mener at...?” var også nyttige som en måte å sikre at jeg hadde forstått informantene rett. For å sikre at undersøkelsen i sin helhet har blitt gjennomført på en pålitelig og troverdig måte har jeg forsøkt å gjøre hele forskningsprosessen så transparent som mulig. Prosessen med utvalg og innsamling av data, til hvordan de behandles, analyseres og fremstilles er presentert og drøftet fortløpende i forhold til ulike kildekritiske og metodologiske, samt etiske problemstillinger ved disse. Slik har leser et grunnlag for å evaluere forskningsprosessen. For å sikre at studiens datamateriale belyser studiens problemstillinger har jeg gjennom hele forskningsprosessen gått frem og tilbake mellom problemstillinger, data og konklusjoner for å se at disse ”stemmer overens” med hverandre.

Johannessen m.fl. (2004) peker på hvordan en vanlig innvending mot kvalitative undersøkelser, som baserer seg på små utvalg, er at det ikke er mulig å generalisere resultatene, da ”de snakker bare om seg selv”. Å foreta generaliseringer i statistisk forstand er ikke mulig med det valgte forskningsopplegget. Imidlertid gjør jeg få forsøk på å hevde at dette arbeidet har allmenn gyldighet. Dersom målet var å hevde allmenn gyldighet for de funn jeg har gjort, måtte jeg naturlig nok valgt et annet forskningsopplegg.

Problemstillingene i denne avhandlingen avgrenses til å omhandle stedet Vega, og fokuset er på de subjektive erfaringer og perspektiver utvalgte personer, gjerne kalt analyseenheter, knytter til Vega og statusen som verdensarv. Arbeidet fokuserer sånn sett ikke på hva en verdensarvstatus kan bety for andre steder enn Vega eller verdensarvens ”egentlige” mening og betydning.

På samme tid mener jeg at noen av de problemstillinger jeg tar opp og funn jeg gjør i denne undersøkelsen, ikke nødvendigvis kun er gjeldende for Vega eller de utvalgte analyseenheterne som denne undersøkelsen fokuserer på spesielt. Ved å sammenstille mønstre og strukturer i informantenes fortellinger med relevante teorier og perspektiver, mener jeg at jeg har klart å identifisere og ”gripe” en dypere og mer essensiell mening ved disse som gjør at de kan ha overføringsverdi også til andre sammenhenger og situasjoner. Utfordringer for en utkantkommune og måter å håndtere dem, og problemstillinger vedrørende bevaring og den

betydning kulturminner og kulturminneforvaltning har og bør ha i samfunn, er eksempler på slike aspekter.

5. Veien til verdensarv

I denne avhandlingen skriver jeg om *effektene* av en verdensarvstatus, men for å bedre kunne forstå disse finner jeg det nødvendig å se nærmere på *bakgrunnen* for at Vegaøyene ble verdensarv. Hvordan gikk det til at Vegaøyene fikk denne statusen? Fra hvilket hold ble initiativet tatt om å nominere Vega for verdensarvlisten, og hvem sto i bresjen for å arbeide fram en verdensarv? Hvilke intensjoner og forventninger lå bak planene om å søke verdensarvstatus for Vega? Hva gjorde dette mulig og hvilke sammenhenger kan dette arbeidet ses i lys av? Først gis en sammenfattende redegjørelse av planprosessen, fra idé til vedtak. Deretter ser jeg nærmere på hvordan idéen om Vega som verdensarv ble møtt i lokalsamfunnet. Avslutningsvis i kapitlet drøftes noen av de spørsmål jeg stiller innledningsvis, blant annet på hvilken måte og eller i hvilken grad lokalsamfunnet var deltagende i planleggingsprosessen, og med på å utforme ideen om Vega som verdensarvsted, og hva deres intensjoner og forventninger til en slik utnevning var på dette tidspunktet.

For å danne meg et mer helhetlig bilde av bakgrunnen for at Vegaøyene ble opprettet som verdensarv, og i det også bedre forstå lokalbefolkningens syn på verdensarvplanene og deres rolle i planprosessen, har jeg i tillegg til dokumenter og forskningsarbeider, også valgt å bruke intervjuene gjort med mennesker som bor på Vega (utført av NIKU, se delkapittel 4.1.2.). Da mine informanter ikke var deltagende i planprosessen, er dette ikke et berørt tema i mine intervjuer.

5.1. Planprosessen: et kritisk blikk

Den første ideen om Vega som verdensarvsted offisielt kan man finne i rapporten NORD 1996:30/31, *Verdensarv i Norden: forslag til nye områder på verdensarvlisten*. Rapporten var utarbeidet av Nordisk ministerråd og var resultat av et fellesnordisk prosjekt som hadde pågått over to år, der hovedformålet var å identifisere og få en samlet tverrfaglig nordisk framstilling av nye potensielle nordiske områder for nominering til verdensarvlisten (NORD 1996:11).

I rapporten var det lansert 15 potensielle verdensarvområder i hver av de nordiske landene. Fire av disse områdene var i Norge. Disse var: Vestlandsk fjordlandskap, Boreal regnskog i Almdalen, Nordnorsk fjordlandskap og Nordnorsk Skjærgård. Vegaøyene var del av den sistnevnte. Vega var på dette tidspunktet ikke vurdert som eget verdensarvområde, men var i rapporten foreslått for vurdering sammen med andre kommuner på Helgeland og i Lofoten.

Disse kommunene var på Helgeland (Bindal, Sømna, Brønnøy og Vega) og fem kommuner i Lofoten (Røst, Moskenes, Værøy, Flakstad og Vestvågøy) (NORD 1996).

Av alle de forslåtte verdensarvstedene i Norden, var alle unntatt ett enten naturlandskap eller kulturlandskap (NORD 1996:30), og viser den vekt den nordiske arbeidsgruppen la på naturaspektet i deres forståelse av hva som var representative og unike verdier ved landskap og kultur i Norden.

Som Fageraas (2012) peker på kan det at arbeidsgruppen vektla disse verdiene i en potensiell nominering til verdensarvlisten, ses i sammenheng med samtidige anbefalinger fra Unesco, som ville rette opp en skjevfordeling som hadde oppstått mellom natur- og kulturarv på Listen, der kulturarvsobjekter var overrepresentert.

Det ble ikke gjort mer med verdensarvforslagene i Norge i lang tid, og ideen om Vega som potensielt verdensarvområde var ikke kjent lokalt på Vega, før Rita Johansen (i dag leder for stiftelsen Vegaøyan Verdensarv), oppdaget rapporten, ved en tilfeldighet først tre år senere (Intervjuer med Johansen gjort av NIKU).

Det var først på dette tidspunktet at prosessen med å arbeide fram Vega som selvstendig verdensarvområde startet. En arbeidsgruppe som arbeidet spesielt med verdensarven ble opprettet og man startet arbeidet med å undersøke hva en verdensarv ville kunne innebære for Vega, klarlegging av de kriterier man skulle søke etter for å kunne bli anerkjent som verdensarv, det areal verdensarvområdet skulle omfatte, undersøkelse av kvaliteter ved området etc. Dette arbeidet var sammen med lokale aktører og politikere på Vega, godt hjulpet av bl.a. fylkesmennene i Nordland, Direktoratet for naturforvaltning og rådgivere fra Unesco (Bergheim 2011, Fageraas 2012, Skar 2012).

I januar 2003 ble nominasjonssøknaden for Vegaøyan sendt til Unescos hovedkvarter i Paris, og året etter, den 1. Juli 2004, kom Vegaøyan gjennom nåløyet og ble vedtatt som nytt verdensarvsted på Unescos verdensarvliste.

5.1.1. Fra lokal pessimisme til optimisme

Da verdensarvutnevningen skulle avgjøres i Kina i 2004, reiste hele 23 personer fra Vega for å være med på dette møtet. Dette utgjør over 2 prosent av Vegas samlede befolkning, noe som i seg selv vitner om et stort lokalt engasjement for å få Vegaøyan inn på verdensarvlisten

(Johansen 2007). Det har dog ikke alltid vært så stor lokal optimisme og aksept for ideen om Vega som verdensarv. Intervjuer med lokalbefolkningen på Vega, og forskningsarbeider gjort på planprosessen, viser at i den tidlige fasen ble planene om å nominere Vega som nytt verdensarvsted møtt med stor skepsis og motstand blant mange i lokalsamfunnet. Ingrid Bay-Larsen og Gunn Elin Fedreheim (2008:9) viser blant annet at når forslaget først ble lagt fram for vurdering, var det kun én representant i kommunestyret som stemte for forslaget. Hva kom dette av? Og hva var det som gjorde at stemningen snudde?

Skar (2012) forklarer at skepsisen til planene om verdensarv lokalt, kan henge sammen med tidligere vern av områder på Vega i løpet av de siste tiårene, som hadde skapt konflikter mellom flere lokale på Vega og miljø/ vernemyndighetene. Konflikten dreide seg blant annet om vern av det som i dag er Holandsosen og Kjellerhaugvannet naturreservat, som ligger innenfor verdensarvområdet (se beskrivelse av området i kapittel 2). Dette er viktige våtmarksområdet på Vega, og på 80- og 90- tallet ble disse områdene vernet med formål om å ta vare på plante- og fugleliv i området. Disse områdene var tidligere felles utmarksbeite for storfe, hest og sau, men da disse ble vernet medførte dette beiteforbud, noe som over lengre tid førte til at landskapet gradvis grodde igjen. Denne måten å verne på, viste seg altså verken å gagne det plante- og fugleliv det var ment å skulle verne om og heller ikke lokale leve- og driftsmåter (Se for eksempel Carlsen et al. 2007).

En annen kilde til konflikt var en planlagt verneplan for Kystsonen i Norge, kalt *kystverneplanen* (Enge 2000). Verneplanen var ment å skulle verne store deler av Vegas totale areal, og var initiert etter at en økokatastrofe rammet grunnvannsområdet rundt Vega på 1970 – tallet, noe som gjorde at fisken forsvant (Skar 2012: 224). Jonas Enge (2000) skriver i sin avhandling *Konflikten om Kystverneplanen i Vega: Brysom lokalbefolkning eller myndighetens problem?* at konflikten omkring denne verneplanen ikke alene dreide seg om de begrensninger og restriksjoner et vern av området ville ha for ressurs- og arealbruken for vegaværingene. Den sterke misnøyen, sett fra vegaværingenes perspektiv hadde også å gjøre med selve måten planleggingsprosessen med verneplanen foregikk. Enge forteller at vegaværingene opplevde Kystverneplanen som et ”prosjekt fra myndighetens side”, som noe som var pådyttet vegaværingene. De følte seg overstyrt i denne prosessen, og ble verken rådført eller tatt med i prosesser og fikk ikke være med å utforme sin egen framtid. Kystverneplanen var basert på intensjoner og et kunnskapsbasis som var vidt forskjellig fra lokale behov, interesser, verdier og kunnskaper (ibid.).

Skar (2012) skriver at en viktig grunn til at vegaværingene etter hvert stilte seg positive til og søkte om verdensarvstatus for Vega, handlet om at grunnlaget for verdensarven var forankret i lokale verdier, ønsker og behov, i motsetning til tidligere nasjonal vernepraksis som ikke baserte seg på den lokale situasjonen. Rita Johansen, forteller i intervjuer hvordan man hadde sett de feilene som hadde skjedd tidligere, og at man var opptatt av at folk på Vega skulle føle seg inkludert i planprosessen. Bay- Larsen og Fedreheim (2008:9), forteller at i årene i forkant av søknaden, ble det derfor lagt ned systematisk arbeid for å sikre tilgang på informasjon og et godt beslutningsgrunnlag for å avklare mulige problemer og muligheter ved en verdensarvstatus for Vega og forankre ideen i lokalbefolkningen. At planprosessen var inkluderende, er også noe som uttrykkes gjennom intervjuene med folk på Vega.

En annen grunn til at man lokalt etter hvert stilte seg positive til å søke om verdensarvstatus for Vega, forklarer Skar (2012), handlet om at en verdensarvstatus ikke automatisk innebar noe formelt natur- og eller kulturminnevern og derfor ikke medførte noen direkte hindringer, restriksjoner eller bestemmelser om hvordan bruke arealer og ressurser på Vega. Det var derimot en status og en global anerkjennelse som kunne skape positive ringvirkninger til kommunen.

5.2. Forberedende refleksjoner

Som vist var veien til at Vega ble verdensarvområde resultat av en lang prosess som hadde foregått over flere år. Planene om å nominere Vega som verdensarv var også møtt med stor motstand blant mange i lokalsamfunnet, spesielt i begynnelsen. Som planprosessen viser, ble ikke ideen om Vega som verdensarv skapt lokalt, samtidig var det lokale aktører som ”tok tak i” i ideen og lanserte Vega som et selvstendig verdensarvområde. Det kan altså virke som om planprosessen, langt på vei var karakterisert av bred lokal deltagelse og innflytelse. Skar (2012:225), forklarer at planleggingsprosessen faller innenfor den type *governance* som den engelske planleggingsteoretikeren Patsy Healy kaller *Collaborative Governance* (Skar 2012, viser til Healey 1997). Denne type *governance*, forklarer hun, innebærer stor grad av delegering i beslutningsprosesser og er en viktig del av det offisielle, institusjonelle arbeidet vektlegger relasjonsbygging gjennom konsensus og felles læring.

Hvorvidt og på hvilken måte lokalbefolkningen på Vega var deltagende i planprosessen, og de motivasjoner og ønsker disse hadde for å søke om en verdensarvstatus for Vega, er interessant

å se på da jeg mener at dette nettopp er med å avgjøre de betydninger en verdensarvstatus kan ha for Vega. Som planprosessen viser var en viktig motivasjon for å søke om verdensarvstatus lokalt at det ga muligheter for å skape positive ringvirkninger til kommunen, men også at statusen ikke innebar noen formelle vernebestemmelser og derfor føringer for bruk av områder og ressurser på Vega. Intensjonene om å søke om verdensarvstatus lokalt ser altså ut til å stå i konflikt med Unescos uttrykte mål med statusen om å verne om viktig historie og kulturarv på Vega. Interessant er hva en verdensarvstatus med fokus på å verne om fortidens kulturarv og tradisjoner kan innebære og bety for ønsker om utvikling og fornyelse lokalt.

Et annet aspekt som jeg vil se nærmere på, er fokuset som er gitt ærfugldriften som følge av verdensarvoppnevningen. Skar (2012) forklarer at en viktig grunn til at lokalbefolkningen på Vega etter hvert stilte seg positive til å søke om verdensarv, handlet om at Unescos forståelse av hva som var viktige lokale verdier på langt vei samsvarer med lokalbefolkningens oppfatning av det samme. På samme tid forklarer Fageraas (2012), at det lokalt ikke var stor kjennskap til ærfugldriften før verdensarvstatusen var en realitet. Unntaket var noen få lokale aktører som forut for verdensarvsatsningen hadde arbeidet mye med å dokumentere og formidle denne tradisjonen. Fageraas (2012) forklarer at det var personer fra Unesco som kom for å rådgi den nasjonale søknaden⁵, som fikk lokalbefolkningen til å se verdiene av nettopp denne tradisjonen, og at det å satse på ærfuglen som spydspissen for verdensarvstatusen, var mer en politisk strategi for at Vega i det hele tatt skulle ha en mulighet til å bli nominert som verdensarv.

Dette reiser flere spørsmål. Blant annet om lokal kjennskap til og syn lokalt på ærfugldriften som spydspissen for verdensarven. Hvis tilfellet er at dette er en drift og en kulturarv som man ikke har nær, men har akseptert som grunnlaget for verdensarven fordi det gir mulighet for å tjene utviklings- og markedsrelaterte interesser. Hva gjør det så med de verdier, minner og historier som disse knytter til Vega. Blir de marginalisert i dette fokuset på ærfugltradisjonen? Dette er temaer og problemstillinger jeg vil komme tilbake til og drøfte i de følgende kapitlene.

⁵ Se for eksempel rapport skrevet av Peter Odgen fra Unesco, 2002.

6. Informantenes grunner til å flytte fra Vega

I avhandlingen søker jeg å nå en forståelse av de betydninger en verdensarvstatus har for Vegasamfunnet på ulike måter, på bakgrunn av intervjupersonenes erfaringer med og syn på Vega og verdensarvstatusen i et vidt perspektiv. Problemstillingen fordrer informasjon om hva intervjupersonene ser på som kvaliteter og unike trekk og egenskaper ved Vega, men også mistrivsfaktorer, problemer og utfordringer for Vega. I dette kapitlet diskuterer jeg noen av de ulike årsakene til at intervjupersonene valgte å flytte fra Vega. Både for å danne et bakgrunnsbilde av informantenes situasjon og forhold til Vega i dag, og da dette også kan si noe mer generelt om hva de ser på som mistrivsfaktorer, problemer eller utfordringer for Vega. Det er noen variabler som klart peker seg ut. Disse er arbeid, utdanning, det sosiale livet på Vega og bosted. Disse presenteres her som variabler hver for seg, men det er viktig å påpeke at de ulike årsakene til at hver enkelt valgte å flytte fra Vega, ofte er mer komplekse og sammensatte enn som så og ikke grunnet en enkelt variabel alene. De kan henge sammen med hverandre og eller det kan være andre årsaker til at de flyttet.

6.1. Arbeids- og utdanningsmuligheter

De fleste av informantene oppgav mangelen på arbeids – og utdanningsmuligheter som de mest vesentlige årsakene til at de valgte å flytte fra Vega. Dette ble også forklart som hovedårsaken til at så mange mennesker mer generelt flytter fra Vega. I intervjuene ble det fortalt at det ikke finnes så mange arbeidsmuligheter for de som ikke ønsker jobbe innenfor primærnæringene jordbruk og fiske (eller innen de få stillingene som ellers finnes i kommunen): *”Liksom grunnen til at man flytter er jo arbeidssituasjonen. Du får ikke jobb på Vega med mindre du er lærer eller fisker”*. En annen forteller om utdanningsmulighetene på Vega: *”På Vega var det ingenting. Hvis man skulle ta en utdanning så måtte man flytte ut fra Vega”*. Et par av informantene flyttet fra Vega på 60 – og 70 – tallet, og forteller at for mange var det ikke et valg å flytte fra Vega, men en nødvendighet. En informant forteller om dette: *”Fra 60 – tallet og langt ut på 2000 – tallet så var det jo bare negativt. Det var ikke liv laga, du hadde ikke sjanse. Man hadde jo nødt til å flytte fra Vega for å studere og få seg jobb”* (Informant 1). Han knytter videre dette til de strukturelle endringene som har skjedd innen jordbruk og fiske: *”Jeg husker at det var stor vilje en gang til å drive med både jordbruk og fiske, men det har jo endret seg alt sånn. Sjarken den er jo borte og det er nesten ikke fiskere*

igjen på Vega heller. Det er jo så store båter som holder på så det er ikke lønnsomt. Fiskeren er bortimot utryddet, og så koster det såpass å investere at de tørr ikke” (Informant 1). Oljebransjen har også vært en trussel for fiskeriet forklarer han: ”Så kom olja på 70 – tallet og det er klart at en ungdom på 18 – 19 år takker ja til en årslønn på 5 til 8 00 000, så det har vært en trussel. Før olja kom så var det jo veldig mange som reiste til sjøs og det var typisk sånn man levde” (Informant 1).

En annen problemstilling dreier seg ikke direkte om mangel på arbeidsplasser, men at det på Vega ikke er tilrettelagt for de som ønsker å skape sin egen arbeidsplass: *”Hvis en sånn kommune skal klare seg så må de klare å få selvstendige mennesker som skaper sin egen jobb, og da må du gi folkene det de etterspør” (Informant 6). Informanten arbeider innen kunst – og kulturbransjen, og forteller at kommunen hadde lovet å være behjelpelig med både bosted, barnehageplass og arbeidssted, før han flyttet til Vega, men at han følte at kommunen sviktet da han først flyttet dit: ”Hvis man skal generere noe nytt i samfunnet må man klare å få selvstendige mennesker dit. Pluss skole, barnehage og alt det der innlysende. Det er jo helt meningsløst, så der har de bommet helt klart”. En annen informant forteller at han kom tilbake til Vega flere år etter at han flyttet og ”prøvde skape noe lokalt oppi der”, som han formulerer det. Han forteller at kommunen var velvillig med støtte til prosjektet, og tilbydde seg å bidra med økonomisk støtte og annen hjelp. Problemet som han uttrykker det er at kommunen på samme tid stilte så mange betingelser, og ønsket selv å være en del av og ha kontroll og styring på prosjektet. Det var dette forteller han, som gjorde at han valgte å trekke seg ut av prosjektet: ”Jeg møtte velvilje. Det skulle ikke stå på finansiering, det skulle ikke stå på garantier. Men det er ikke det jeg er ute etter. Jeg er ute etter å få tillatelse. At de ikke skal stikke kjepper i hjulene”. Han forteller hva han følte da han formidlet dette til kommunen: ”da følte jeg at passet ble litt uglesett. Du skulle ikke komme dit fra utsiden og skape noe uten at de hadde hjulpet det i gang. Det er den janteloven” ...”Jeg følte ikke at det var så fryktelig ønsket at noen skulle komme å gjøre noe der. Men de stilte så mange premisser. Normalt så skulle de være glade for at folk kom inn og startet noe, men jeg følte det ikke sånn. Siden så har det ikke blitt noe mer” (Informant 4).*

6.2. Det sosiale og det å "utvikle seg videre".

I tillegg til/ eller i forlengelse av mangel på arbeids - og utdanningsmuligheter, ble sosiale årsaker oppgitt som variabler (direkte eller indirekte) i noen av informantens valg om å flytte fra Vega. En informant oppgir begrenset sosialt nettverk som en årsak: *"Jeg kunne ikke tenkt meg å bo på Vega. Det har med det sosiale å gjøre. Med venner og det å skulle finne seg en partner etter hvert og sånne ting. Vega er jo ikke så stort"* (Informant 3). En annen informant fremhever mangel på nok sosiale kultur – og fritidstilbud på Vega, som en mistrivselsfaktor: *"Man må jo sosiale tilbud. Ikke bare for folket som bor der, men sånn hvis for eksempel jeg skulle bodd der så måtte jeg ha laget min egen kickboksingklubb, og danseklubb og kunstklubb..."* (Informant 2). Tungroddede holdninger, gammeldagse tankemåter, forutinntatte folk, janteloven, sjalusi og ryktespredning var ord brukt av noen for å beskrive Vegasamfunnet, og som ødeleggende for lokalsamfunnet. Samtidig er det viktig å få frem at det sosiale livet på Vega, og da særlig samholdet mellom vegaværingene av andre igjen ble framhevet som den beste kvaliteten ved å bo og oppholde seg på Vega. Det å komme fra et lite samfunn der man tar vare på hverandre og kjenner hverandre godt og *"har det fint i lag"*, er også beskrivelser av vegasamfunnet.

Det å ha muligheten til å "utvikle seg" var også noe som flere pekte på som årsaker til at de valgte å flytte fra Vega. I denne sammenheng trakk de fram det å møte nye mennesker, bli inspirert og ha mulighet til å holde på med det de ønsket: *"Akkurat nå kjenner jeg at nei, jeg kunne aldri i verden ha bodd på Vega for jeg liker å ha mulighet til å holde på med de aktivitetene jeg vil og se meg rundt omkring i verden og sånt. Så det å sette seg ned på Vega. Nei, jeg føler det blir så begrenset. Satt tilbake. Det er muligheten til å utvikle seg litt mer og treffe nye folk og jobbe rundt og ha det travelt"* (Informant 2). En annen informant forteller at mange av de mennesker som flytter til Vega, bare blir for korte perioder, før de flytter igjen. Han forklarer dette med at: *"Det er ikke attraktivt nok. Det er ikke noe som gir noe særlig der. Man har jo lyst til å prøve det, men oppdager fort at det ikke er noen framtid. Skal de finne på noe så må de jo ut av Vega, det er lite som kommer til Vega. Det er ikke noe som gir noe særlig til de som vil utvikle seg videre"* (Informant 1).

6.3. Bostedstilbud ("Tomme hus ikke det samme som ledige hus")

Fem av de seks informantene er oppvokst på Vega, og har i dag enten familie, og/ eller eiendom (hus/ hytte eller tomt) på Vega, og bostedstilbud er derfor ikke uttrykt som en faktor

i deres valg på å flytte fra Vega. Derimot var det flere som pekte at det å finne et godt og attraktivt bosted kan være en utfordring for tilflyttere som ønsker å bosette seg på Vega. Dette var også tilfellet for informanten som flyttet til Vega i voksen alder. Informanten forteller at en av selve årsakene til at ønsket å flytte til Vega var muligheten til å bo nær naturen, ha et større hus, etc., muligheter man ikke har hvis man bor i byen, men at disse ønskene ikke ble oppfylt: *"De fleste som kommer dit vil jo egentlig bo landlig til og vil ha god plass og stor tomt og fin utsikt, ja og gjøre en del av de tingene der, og så blir man puttet inn i et boligfelt. Det er jo helt fullstendig meningsløst. Der er jo fint og sentralt, men som jeg sier så har jeg jo ikke flyttet til Vega for å bo sentralt"* (Informant 6).

Problemet, forklarer informantene ligger ikke i mangel på boliger *"hus er det mange nok av"*, men på tilbudssiden. Tomme hus er ikke det samme som ledige hus. Informantene forteller at på Vega er det mange boliger og eiendommer som går i arv, og mange av de som eier bolig velger å ikke legge disse ut for salg selv om de flytter fra Vega, men bruker dem som feriehus. Dette ble forklart med at verdiene ved å selge er så lave, men og av at kostnadene ved å beholde boligene er relativt lave (verdiene på boligene er lave som en konsekvens av lav etterspørsel). En konsekvens av dette er at mange hus står tomme store deler av året, men at disse ikke er tilgjengelige verken på markedet eller til utleie. *"Feriehus, flotte steder, hvor folk som har flyttet egentlig vil bo da, mens bygdefolket ikke vil bo der"* (Informant 6). Boligsituasjonen ble også forklart med (misforstått) statlig bolig - og distriktpolitikk: *"Det er jo nasjonal politikk. Det å bygge et hus det gjør du selvfølgelig på enten din egen tomt eller så legger kommunen ut såkalte bygningsfelt da. Det er jo krav til kloakk og masse sånne ting som gjør det. Og det betyr at folk bor like tett der som de bor i en by. Altså du har fjernet kvalitetene ved å bo på landet. Og du kan jo si at sånt sett så er de småkommunene, et bra bilde på hvordan de blir fratatt sine kvaliteter. Eller fratatt å bruke sine kvaliteter på en kreativ måte fordi de er styrt av og regulert av sentrale myndigheter"* (Informant 6).

6.4. Oppsummerende: mangel på muligheter

Hvis man skal prøve å oppsummere noen av årsakene til at informantene flyttet fra Vega ser man tydelig at mangel på muligheter er stikkord som kan være passende. Mulighet til den jobb man ønsker, mulighet til utdanning, mulighet til ønsket bolig, mulighet til å være sosial og møte nye mennesker, og mulighet til å drive på med det man ønsker. Årsakene er mange og henger som sagt gjerne sammen, og påvirker hverandre gjensidig. For eksempel er gode og attraktive bosted en vesentlig forutsetning for å holde på og tiltrekke seg folk som ønsker jobbe på Vega, og andre veien er arbeidsplasser - og eller muligheter for å skape sin egen arbeidsplass en forutsetning for å i det hele tatt å trekke til seg folk, noe som også henger sammen med det sosiale. Det som synes å utgjøre selve kjernen i denne ”onde sirkelen”, er mangel på nok folk. Som en informant forteller om dette: *”Det er for få mennesker til å skape ting, men også til å konsumere og forbruke ting. Skal du kunne klare å overleve på sånne steder så må du ha flere folk til å bo der”*.

Som vist har alle sine grunner til å flytte fra Vega, men gjennomgående er at alle informantene uttrykker at de er glade i Vega, og knytter mange kvaliteter til det å bo og oppholde seg på Vega. Som en informant sier om Vega: *”Vega liksom, det kling godt i øran mine. Det e gull altså”*. I de neste kapitlene ser jeg nærmere på noen av disse kvalitetene, men og utfordringene og problemene ved Vega og hvordan en verdensarvstatus kan ha innvirkning på dette.

7. Fortellinger om sted og verdiskapning

Til steder er det knyttet mange og ulike verdier, minner og historier. Hvordan en ser og oppfatter sted kommer an på hvem som ser og hvor man ser det fra. De forståelser og verdier mennesker knytter til sted er med andre ord både situasjonsbetingete og subjektive. Et videre ståsted er at når steder får status som verdensarv, skapes både kategorier over verdens natur – og kulturarv og hva som utgjør verdien av disse stedene. Dette kan knyttes til hva Arne Bugge Amundsen (2007:28), beskriver som et forsøk på å gjøre ”virkeligheten instrumentell og målbar”. Turtinen (2004) viser hvordan det å kategorisere slike egenskaper og verdier kan ha doble effekter. På den ene siden kan det skape en tydelighet. Kategoriene gjør verdensarvstedene og kvaliteter ved disse både begripelige, håndterbare og synlige. På den annen kan det ha som konsekvens at det forenkler en kompleks virkelighet og kan føre til at andre mulige tolkninger, verdier og historier får tre tilbake, blir valgt bort eller usynliggjort. Med andre ord, når man definerer hva som er verdensarv og universelt verdifullt, defineres også hva som ikke er det.

I oppnevnelsen av Vegaøyen som verdensarv verdsettes en rad av kvaliteter og verdier ved stedet og samfunnet. Imidlertid er det ikke nødvendigvis tilfellet at de verdier og interesser som ligger til grunn for og som man ønsker opprettholde eller skape gjennom verdensarvutnevningen er de samme som intervjupersonene ser på som de samme. Disse forståelsene og interessene kan være motsetnings- og konfliktfylte, både i forhold til bruk av arealer og ressurser, men også i forhold til det mening og innhold som både knyttes til og verdsettes ved Vega og Vega som verdensarv.

I dette kapittelet vil jeg se på noen av de egenskaper og kvaliteter ved Vegaøyene som Unesco vektla i innskrivningen av Vegaøyen som verdensarv, og drøfte hvordan disse relaterer seg til de egenskaper og kvaliteter intervjupersonene knytter til Vega.

7.1. Endring i ”storsamfunnets” syn på verdier

I oppnevnelsen av Vegaøyen på verdensarvlisten, har som vist øyværingstradisjonen med ærfugldrift fått en sentral plass. Ivaretagelsen av denne er også derfor formulert som viktigste oppgave for forvaltningen av Vegaøyen verdensarv (Verdensarv Vegaøyen).

Forvaltningsplanen for Vegaøyen 2004-2010). Som følge av verdensarvstatusen mottar ærfuglvoktere lønn fra den norske stat for å verne om og legge til rette for ærfuglen i hekketiden, og det er satt av penger til drifting og restaurering av bygninger ute i øyværene (Verdensarv Vegaøyen. Årsmelding 2006). Som del av formidlingsarbeidet er det også tilrettelagt for at skoleklasser og andre kan få komme ut på øyene og ta del i driften (Vega kommune. Om verdensarven. 2012).

I dag er det satt inn flere ressurser og innsats både lokalt, og nasjonalt på å verne om ærfugldriften og skape liv ute i øyene, men i årene før området kom på verdensarvlisten, var ærfugldriften på Vegaøyene i ferd med å dø ut og få tiltak var satt inn for å verne om denne driften. Dette skiftet vitner om de endringer som har skjedd i ”storsamfunnets” syn på øylivets verdier og i et større perspektiv kanskje også synet på hva som er viktige verdier ved distriktene.

Som forklart i kapittel 2, var etterkrigstida preget av en sentraliseringspolitikk, der modernisering og industrialisering av landet var viktige mål, og der værboerne ble tilbudt støtte fra den norske stat for å flytte fra øyene og inn til fastlandet. I løpet av de siste år har det skjedd et skifte i denne politikken, der et viktig mål er å arbeide for å verne om tradisjonelle levemåter og igjen skape liv ute på øyene (se for eksempel Harvold 2009). Fra lenge å ha hatt lav status, får igjen gamle tradisjonelle bruksmåter og spor etter disse høy status og verdi. Det har blitt ettertraktede kvaliteter og også en måte å markedsføre sted på. Verdensarvstatusen har i sterk grad bidratt til dette.

Som Fageraas (2012) peker på, har tradisjonen med ærfugldriften og produksjon av dun vært helt fraværende i den historiske litteraturen om Vega før ut på 2000 - tallet, som har hatt fokus utelukkende på landbruks- og fiskerihistorien (se blant annet bygdebøker skrevet av Haakon O Wika på 1960- og 70 tallet). Det er først i løpet av de senere år at ærfugldriften har fått omtale og oppmerksomhet, blant annet gjennom etablering av et ærfuglmuseum på Nes, og med flere bøker skrevet om det livet som ble levd ute på øyene, og med fokus på ærfugldriften spesielt. Slik forklarer Fageraas (2012), er det blitt konstruert både en ny kulturarv på Vega, og helt nye historiske narrativer om stedet og samfunnet.

Ærfugldriften er en virksomhet som ikke bare har vært lite tematisert, men også lenge sterkt marginalisert. Bruksmåtene og deres funksjon og rolle har dessuten gjennomgått store

endringer i løpet av de siste tiårene. Fra å opprinnelig ha vært del av en multifunksjonell livsform som besto av fiske og småskala husdyrhold, og som en verdifull inntektskilde og i noen tilfeller også en nødvendighet for å overleve, fungerer ærfugldriften i dag mer som en hobby- eller fritidsaktivitet for mange (Skar 2012).

Det er dette som gjør det relevant å spørre informantene om den kjennskap de har til denne driften, hvilken aktualitet den har for dem og hva de synes om at ærfugldriften har blitt spydspissen for Vegaøyen verdensarv.

7.1.1. Syn på ærfugldriften som spydspissen for verdensarven

På spørsmål om kjennskap til ærfugldriften fortalte to av informantene at de selv hadde familier som drev med ærfugldriften og at de derfor hadde vokst opp med det og selv deltatt i denne driften. Fire av de seks informantene fortalte at dette var en drift de verken hadde et nært forhold til eller drevet med selv. Tross ulik bakgrunn og kjennskap til driften, har alle informantene til felles at de likevel er generelt positive til det fokuset som har blitt rettet mot ærfugldriften og livet på øyene gjennom verdensarvstatusen. Gjennomgående i samtlige av intervjuene er den betydning oppmerksomheten rundt denne driften kan ha for å skape økt bevissthet, kunnskap og interesse, da særlig lokalt, om en historie på Vega som tidligere ikke var mye snakket om og for noen kanskje også glemt. *”Ærfugldriften var mer fremmedgjort før, de hadde kanskje ikke noe forhold til det da. Da var det jordbrukeren som sto i fokus på Vega omtrent. Kanskje og noe fiske. De har nærmest glemt hva som skjedde ute på øyene. Det var ikke noe man snakket noe særlig om og barn og ungdom visste ikke noe om det. Nå får skoleklasser komme ut i øyene, og jeg velger å håpe at de har fått litt mer eierskap til det”* (Informant 3). En annen informant uttrykker lignende syn, og legger også vekt på den effekt fokuset ærfuglen kan ha for bevissthet og kunnskap om det livet som ble levd på øyene: *”De jeg kjenner som ikke holder på med ærfugldriften har kanskje blitt mer interessert i hvordan det var på øyene rett og slett. Fordi de vet kanskje ikke så mye om hva som skjedde ute på øyene”* (Informant 2).

En informant forteller om prosessen som ledet opp til verdensarvstatusen og gir skryt til personene som først tok initiativ til og arbeidet for å synliggjøre ærfugldriften og livet som hadde blitt levd ute på øyene. Han forteller at verdensarvstatusen ikke hadde vært mulig å få

gjennom hvis det ikke hadde vært for at disse personene hadde arbeidet med å samle inn informasjon og formidle denne historien i forkant. *”De har gjort en kjempejobb, tross mye motstand lokalt. Ærfugldriften var jo premisset for å få verdensarvstatusen. De ville aldri ha fått verdensarvstatusen uten fokuset på ærfugldriften. Fordi den er helt unik i verden. Det har selvfølgelig vært ærfugldriften langs norskekysten og nordover på hver holme nesten, men det er faktisk ingen som har hatt sammenhengende drift, fra siden gud vet, 10 000 år tilbake”* (Informant 6). Informanten legger vekt på at man må verne om denne driften. *”Altså dette er jo verdier som det nesten ikke går an å sette verdi på. Altså det strekker seg utover økonomisk verdi, og det er klart at hvis du har noe sånt innenfor ditt geografiske ansvarsområde så må du faktisk i anstendighetens navn ta tak i det”*. Videre forteller han at det ikke er alle på Vega som ser det sånn, noe han forklarer med den lave statusen ærfugldriften og livet på øyene og menneskene der lenge har hatt. *”Mange mener at den ærfuglgreia bare er tull og skjønner ikke hvorfor vi skal holde på med det. Det er jo den holdninga som folk kan få hvis de har vært ”undertrykte” lenge nok. Det kan ikke være viktig det vi holder på med. Det blir litt sånn selvpisking. Det er litt trist”* (Informant 6).

Andre informanter legger mer vekt på den effekt oppmerksomheten rundt denne driften kan ha for Vegaområdet og Helgelandsregionen. På spørsmål om synspunkt på ærfugldriften som spydspissen for verdensarven på Vega, svarer blant annet en informant at: *”Det er jo et fint påfunn holdt jeg på å si for å skape noen ting. Men det har bidratt til å skape blest om Vega og turismen har jo eksplodert. Samtidig som folk ellers i landet har fått opp øynene for hvor fint det er på Helgeland. For når vi har snakket om Nord-Norge så har det liksom dukket opp Nordkapp. Helgeland har jo vært et glemt område, men nå har folk fått opp øyan for det og ser hvor fint det egentlig er. For det er jo drittfint for å si det rett ut. Den skjærgården finner du knapt noen annen plass altså”* (Informant 1).

De mange kommentarene viser tydelig at samtlige er positive til det fokuset som har blitt rettet mot ærfugldriften og øylivet gjennom verdensarvstatusen. Økt bevissthet, kunnskap og interesse om en viktig del av Vegas historie er aspekter som trekkes fram som potensielle og ønskede effekter av dette fokuset. Å bli stolt over egne verdier og større oppmerksomhet rundt et område og en region er også aspekter som trekkes fram. Interessant er at selv om flesteparten av informantene ikke selv har vært ute i øyene og selv drevet med denne driften er de likevel optimistiske til og uttrykker aksept av ærfuglen som spydspissen for Vegaøyan verdensarv. Hva kommer dette av?

Fageraas (2012) viser ut fra analyse av datamateriale gjort med folk som bor på Vega, at det lokalt er stor aksept for verdensarvstatusen. Fageraas forklarer at aksepten av denne ikke dreier seg om at ærfugldriften og duntradisjonen er en dominerende del av Vegas historie, men det handler blant annet om at verdensarven korresponderer eller omfavner folks forestillinger om Vega som sted og natur (ibid.). Vegaværingene, skriver han, vektlegger i særlig grad naturen som den mest karakteristiske og viktigste kvaliteten ved Vega og det å bo på Vega. I dette perspektivet er fugler, og spesielt ærfuglene på Vega, det mest åpenbare naturelementet i vegaværingenes rurale idyll. ”Ærfugldriften og duntradisjonen har blitt et symbol på menneskers relasjon til naturen, og er en måte å oppleve eller erfare denne tradisjonen”. Måten verdensarven snakker om Vega og naturen på Vega, samsvarer altså på flere måter med vegaværingenes natursyn og stedsidentifikasjon. Disse kjerneverdiene, skriver Fageraas, gjør verdensarven til noe inderlig og personlig for vegaværingene (Fageraas 2012:241-243).

Langt på vei synes dette også å gjelde for intervjupersonene deltagende i denne undersøkelsen. Selv om flere av informantene på spørsmål om hva de synes særpreger Vega og synes er spesielt verdifullt ved Vega, forteller om dagligdagse ting som ikke direkte har noe med ærfugldriften å gjøre, kan man likevel finne aspekter ved deres fortellinger som samsvarer med eller omfavner verdier og kvaliteter verdsatt gjennom Unescos verdensarvutnevning.

7. 2. Fellestrekk ved informantenes fortellinger om Vega

Når informantene ble oppfordret til å reflektere rundt om det var noen spesielle historier, hendelser, minner, steder eller annet de knyttet til Vega og syntes særpreget stedet og livet på Vega, fortelles det om alt fra selvopplevde hendelser, men også historier de hadde hørt fra foreldre, besteforeldre og andre om deres liv på Vega. Det fortelles om alt fra dugnader mellom grendene der de slo gress og tørka høy, og de voksne brygget øl ”og det var mye latter og artig”, om en bestemor som ikke brydde seg større med månelandinga i 69, for de måtte jo ut i fjøset og gi dyrene mat. ”Det gikk ikke an vet du, å lande på månen”. Det fortelles om folk som omkom på havet når de var ute på fiske, om krangling og slåsskamper mellom grendene, om funn av brev i en gammel Amerikakoffert, om å liste seg rundt ærfugl i

hekketida, om en bestefar som var lei av å spise kjøttkake med kobbe, om å bade og fiske om sommeren osv osv...

Fortellingene er altså mange og forskjellige, og i seg selv ikke interessante å utbrodere i denne sammenheng. Det som dog er interessant er hva informantene i et større perspektiv velger å trekke fram i ”fortellinger om Vega”, da det både kan si noe om hva de synes særpreger Vega og samfunnet, og hva de ser på som kvaliteter ved å bo og oppholde seg på Vega. Var det noen aspekter og fellestrekk som gikk igjen i de mange fortellingene? Og hvordan relaterer de seg til de kvaliteter som vektlegges av Unesco i oppnevnelsen av Vega på verdensarvlisten? Jeg har funnet noen aspekter som jeg vil gjøre rede for.

Den spesielle og flotte naturen på Vega, er noe som samtlige av informantene peker på som noe som både særpreger Vega og som en av de viktigste kvalitetene ved å bo og oppholde seg på Vega. Å kunne finne roen i naturen, å drive på med aktiviteter i naturen, å bo nært naturen og opplevelsen av å være tett med natur og dyr er alle kvaliteter som nevnes. *”Du kan gjøre masse rart. Være ute og fiske og overnatte og annet”* (Informant 2). *”Det er veldig masse fint der, altså det er et variert terreng der. Du har jo både høye fjell på 7 – 800 meter og så har du små plasser som nesten ingen vet om”* (Informant 3). Fjellene på hovedøya Vega, Rullesteinstranda på Sundsvoll, Eidem naturreservat er noen av flere steder som er fine å oppholde seg, besøke og verne om for framtida. Det å markedsføre naturen for turister, besøkende og potensielle innflyttere til Vega er også noe som nevnes av samtlige. *”Det tiltrekker jo helt forskjellige folk etter hvordan man markedsfører det. Jeg tror det er veldig viktig å markedsføre den naturen som er der rett og slett”* (Informant 2).

Den lange kulturhistorien til Vega, uttrykkes også noe som er unikt ved Vega og som mange er stolte over. Som en informant stolt forteller om dette: *”Vi har en lang historie. Du kan si at når vi feiret tusenårs jubileum i Trondheim, hadde vi ti tusenårs jubileum på Vega”* (Informant 4). Historien tilbake til steinalderen og funn etter disse, og øyene rundt Vega og livet som ble levd der ute og spor etter disse, med hus, E-husene til ærfuglene og annet, er alle aspekter som trekkes fram som noe som mange er stolte over, og som man ønsker å verne om og formidle til turister og besøkende på Vega.

Intervjuene viser at på tross av ulik kjennskap til ærfugldriften, så er informantenes oppfatning av hva som er karakteristiske og viktige verdier ved Vega samsvarende på flere

områder. Det er også variasjoner mellom informantene i synet på hva de ønsker med en verdensarvstatus og mener at en slik status kan bety for Vega. Noen legger størst vekt på effekten verdensarven kan ha for vernet av kulturarv og tradisjoner på Vega, mens andre igjen legger størst vekt på de utviklingsmuligheter en slik global anerkjennelse skaper for Vega. Fellesnevneren for de ulike interessene er oppfatningen av natur- og kulturarven på Vega som en ressurs som rommer både antikvariske mål og utviklings- og markedsrelaterte interesser. Den økte oppmerksomheten natur- og kulturarven på Vega har fått gjennom verdensarvstatusen muliggjør en slik verdiskapning på Vega.

7. 3. Konklusjon

Med dette kan man langt på vei konkludere med at de verdier som verdsettes og løftes fram gjennom verdensarvoppnevningen om stedet Vega som verdensarv, ikke er i konflikt med, men langt på vei samsvarer med eller omfavner intervjupersonenes syn på hva som er Vegas karakteristika, kvaliteter og verdier. Verdensarvstatusen er med å løfte fram og synliggjøre kvaliteter, verdier og historier ved Vega som informantene ser på som viktige og noe som særpreger Vega. Statusen er slik med å skape en tydelig identitet for kommunen og stedet og gir muligheter for markedsføring.

Unescos hovedmål med verdensarvstedene er å verne om og beskytte en kulturarv og tradisjon på Vega. Også informantene har dette som mål, men det er også et tydelig uttrykt ønske og mål om at bevaring og formidling av disse tradisjonene og kulturminnene kan gi grunnlag for lokal utvikling og aktivitet på Vega. Mål om å skape verdier, blant annet økonomiske på grunnlag av forvaltning av natur- og kulturarven på Vega, er som nevnt i tidligere kapitler også et mål og forventning lokalt og en viktig grunn for å søke om verdensarvstatus for Vega.

Intervjuene viser samtidig at informantene er kritiske til hvordan lokale på Vega ser på Vegas verdier og hvordan de bruker arealer og ressurser. "Konfliktområdene" dreier seg i hovedsak om de økte turiststrømmene som følge av verdensarvstatusen og hvordan lokale aktører, da særlig innen reiselivsnæringen, håndterer dette. Dette vil jeg se nærmere på i neste kapittel.

8. Turisme og reiselivsnæring

Verdensarvstatusen er på mange måter den høyeste anerkjennelsen et sted kan få og medfører i mange tilfeller at disse områdene og kvaliteter ved disse får stor oppmerksomhet, både nasjonalt og internasjonalt. Denne oppmerksomheten reflekteres tydelig i den økte turisttrafikken som nesten alltid forekommer til steder med verdensarvstatus. Vega er intet unntak. Prosjektleder for verdiskapningsprosjektet i Nordland (se innledning), forteller at turiststrømmen til Vega har økt med hele 40 prosent årene etter at Vegaøyan fikk status som verdensarv. Turistene kommer både fra nært og fjernt. Bay- Larsen og Fedreheim (2008:28), viser i en undersøkelse at det i løpet av de siste årene på Vega, har vært en markant interesse for fritidseiendommene i kommunen, der ”både folk fra Brønnøysund og andre deler av fylket har ”oppdaget” Vega som et attraktivt sted for hytte og fritidsaktiviteter”. I følge kommunens egne nettsider har sørvisnæringen blitt en viktig arbeidsplass for mange i løpet av de siste årene, og da i særlig grad innen reiselivet (Vega kommune. Om Vega. 2012). Mange aktører har markedsført seg med tilbud og aktiviteter i naturen (fra kajakkture, fjellturer, fisketurer o.l.), blant annet har innehavere av flere dunvær lagt til rette for reiselivsvirksomhet ute i dunværene. Illustrerende for dette skiftet er tilbudet med overnattingsplasser på Vega. I dag er det over 400 slike, mens det bare for et par tiår siden knapt var noen (Informasjonshefte: Vega opplevelsesferie). Turisme er generelt sett en god inntektskilde til steder. Turistene legger igjen penger på steder, og skaper som vist arbeidsplasser innen sørvis og reiseliv, noe som gir viktig inntekt til lokalsamfunnet for øvrig. Samtidig skaper det økt liv og aktivitet på Vega. Disse ringvirkningene ved turismen er alle betydelige for Vega, en kommune preget av marginalisering, av stor fraflytning og av å være i en vanskelig økonomisk situasjon.

8.1. Syn på turisme

Flere av informantene forteller at den økte turiststrømmen på Vega de siste årene, er noe de tydelig har merket når de har vært på besøk på Vega om somrene. Den økte turiststrømmen forklares med verdensarvstatusen, men også med tv- serien *Himmelblå*, som gikk på NRK i 2008 – 2010. Handlingen for tv- serien ble utspilt på Ylvingen og handlet om det lille øysamfunnet der. Dramaserien hadde over en million seere, og er i følge NRK sine hjemmesider, den mest sette norske dramaserien noen gang (NRK. Om Himmelblå. 2012). Tv- serien, fortelles det, har gitt mye god reklame for området, både gjennom tv- serien, men

og gjennom aviser og media ellers. I ett intervju fortelles det blant annet om et møte med noen turister som ikke var klar over at Vega var verdensarv, men som hadde reist til Vega for å se ”Himmelblå”. *Skulpturlandskap Nordland*⁶, som består av en samling av til sammen 35 skulpturer plassert rundt i landskapet i Nordland fylke, inkludert Vega, forklares også som en årsak til turismen, da skulpturene rundt om i Nordlands mange kommuner har blitt en turløype for mange turister og besøkende og da dette prosjektet har skapt en generell oppmerksomhet på regionen. Samtidig er det flere av informantene som peker på at det som verdensarvstatusen har gjort for Vega i tillegg, er at det har skapt en oppmerksomhet og anerkjennelse av området som har tiltrukket seg både nye og flere turister. ”*Det kommer folk fra Japan og fjerne himmelstrøk som aldri ville kommet til Vega hvis det ikke var for verdensarvstatusen*” (Informant 1).

Gjennomgående i intervjuene er at intervjupersonene generelt er positivt til de økte turiststrømmene på Vega de siste årene. At de skaper nye arbeidsplasser innen sørvis- og reiselivsnæringen, som igjen skaper flere muligheter for folk og i det lengre løp kan trekke til seg nye beboere på Vega er positive effekter som trekkes fram av flere. På samme tid ser de også utfordringer og ulemper ved denne nye oppmerksomheten på Vega. Noe som går igjen i informantenes fortellinger, er at bekymringene ikke handler så mye om at økt ferdsel i området kan forårsake slitasje og press på natur- og kulturarven, noe som ofte omtales som en ulempe og en problemstilling ved verdensarvsteder og andre kulturminnebaserte verdiskapningsstrategier (se for eksempel Bredesen 2007, Bryde 2007). Turistene, i seg selv er ikke et problem. Utfordringene knyttet til den økte turismen handler om hvordan lokale aktører utnytter seg av denne oppmerksomheten.

8.2. Kritikk av lokalsamfunnets håndtering av turismen

Flere av informantene gir uttrykk for at de verken ønsker masseturisme eller ser det økte omfanget av turister som et problem for Vega i dag. Dette forklares blant annet med at man på Vega har vært flinke til å styre trafikken av turister både med hensyn til antall og hvor trafikken skal gå. På samme tid er det flere av informantene som mener at man på Vega ikke lykkes i å utnytte til fulle de verdier og ressurser som Vega som sted og samfunn har, og derfor ikke klarer å holde på oppmerksomheten og turistene i lengden. I forlengelse av det

⁶ For mer informasjon om Skulpturlandskap Nordland, se Jaukkuri, M. (red.). 2001. *Skulpturlandskap Nordland*.

makter man heller ikke å skape noen markante og langvarige ringvirkninger i samfunnet. En av informantene forteller om dette i forhold til tv- serien "Himmelblå". *"Sommeren etter Himmelblå- serien ble vist på tv, kunne man begynne å reise til Ylvingen, men det var ingen café, det var jo ingenting som var åpent. Det var ikke noe. Så det er jo meningsløst at du ikke klarer å utnytte en sånn mulighet"* (Informant 6). En annen peker også på at siden turistsesongen er så kort som den er i dag, klarer man heller ikke å skape arbeidsplasser innen reiselivsnæringen som den enkelte aktør kan leve av i lengden *"Jeg kjenner jo en som driver med sau ute i Hysværet, vilsau og sånt da. Der er det en del turister som har vært uti både for å få servert villsaukjøtt og litt forskjellig, men det er bare en kort periode, det er ikke noe aktivitet på høsten og vinteren vet du. Det blir i mai, juni, juli, august så er det stopp"* (Informant 3). En forklaring på dette, forteller en informant, er at man lokalt savner generell kompetanse på turisme: *"Turismen er ikke noe som fortsetter utover sommermånedene. En ting de har misforstått når det gjelder turisme er at de tror at turistene kommer for å sole seg, det er feil. De kommer ikke til Vega, eller til Norge i det hele tatt for det. De vil ha tilgang til sjøen, tilgang til å stå på eiendom og fiske og så er det nok en del turister som kommer hit som vil ha det litt tøft med dårlig vær på vintrene, litt mer sånn ekstremt. Hvis de på Vega som driver med reiseliv hadde tenkt litt mer sånn, så kunne de nok dratt sesongen utover fellesferien"* (Informant 4). Et annet hinder for at man ikke klarer å utnytte seg til fulle av turismen lokalt, handler om manglende styring og planlegging, forteller en informant. Informanten forteller at han ikke tror at Vega har en helhetlig plan for hvordan styre turismen og hvordan man kan utnytte seg til fulle av denne. I intervjuene fortelles det flere historier om enkeltindivider og større aktører som har prøvd å skape og drive næringsaktivitet på Vega som baserer seg på turisme av ulikt vis. Blant annet med aktiviteter i naturen, guiding, butikker o.l.,. Informantene forteller at disse sliter hardt for å få det til. Disse initiativtagerne, fortelles det får ikke den støtten de trenger for å klare seg, verken økonomisk eller på annen måte. En konsekvens av dette er at mange mennesker med ideer og ønske og vilje om å få til ting på Vega enten ikke tør å satse eller gir opp etter kort tid.

8.2.1. Kommersiell versus tradisjonell bruk av kulturarven

En annen bekymring knytter seg til at de økte turiststrømmene kan ha en kommersialiserende effekt, der kulturarven blir brukt til å selge, noe som kan gå på bekostning av vernet av disse. På spørsmål om hva den økte turisttrafikken kan bety for folk som bor på Vega, svarer en

informant: *"Jeg tror mange blir stolte, men noen blir kanskje litt mer glupske på den måten at de vil ha masse folk dit. De vil prøve få det til sånn at så mange folk som mulig kommer dit"* (Informant 2). Som eksempel på dette viser informanten til en av dunværene på Vega som i tillegg til de tradisjonelle ederdunsdynene, har utviklet en del produkter med henblikk på salg til turister og besøkende. Informanten sier om denne bedriften: *"Jeg synes det er bra at de får til ting, men de gjør det på en veldig rar måte synes jeg"*. Informanten utdyper dette med rar måte, og forklarer: *"Jeg synes at de overkjører andre liksom, har sånne rare ideer sånn som for eksempel å kjøpe dun i andre dunvær, og si at det er de som har produsert det og sånne ting. Det er en rar idè som ikke gir mening i det hele tatt"* (Informant 2).

Informanten er kanskje noe vag i sin kritikk, men det kan tolkes dit hen at informanten ønsker større kontroll med turismesatsningen. Den økte turismen er bra da den kan gjøre det mulig for personer og aktører på Vega å tjene penger på denne, aktiv bruk av denne kan og gi nytt liv til kulturarven og tradisjonene. Samtidig som når man tilpasser virksomheten for mye etter hva turistene etterspør med mål om å tjene penger på denne driften, kan det også ha som effekt at det som var kulturuttrykkets opprinnelige eller "autentiske" særpreg og egenart blir forringet.

I intervjuene er det flere som uttrykker misnøye med hvordan lokale aktører håndterer den økte turismen på Vega som følge av verdensarvstatusen. En sammenligner verdensarvstatusen med da Vega fikk status som miljøvernskommune på 90- tallet, og kritiserer de holdninger som preger flere vegaværingene i forhold til syn på vern, bruk og ansvar. *"Folk var jo gjerne positive så lenge det ikke kostet noe, men i det øyeblikket det koster noe så er ikke folk lenger så positive. Det er vel litt det samme kan jeg tro med verdensarvstatusen. Det er kjempefint å ha, men hvis noen for eksempel ønsker en oppdrettskonsesjon i et verneområde så er ikke vern noe interessant lenger"... "og det er jo det som preger det litt da. At man først og fremst er på jakt etter noe og når du ser at det koster så er det ikke interessant lenger. Så mange vil bare ha den forsida av medaljen"* (Informant 6).

Videre uttrykker han bekymring for at man kan miste statusen hvis man lokalt ikke endrer tanke og handlemåter: *"Den statusen har du jo ikke til evig tid. Så hvis de for eksempel begynner å tro at de kan etablere en konkurrerende næring inn i områdene som en trussel mot det som var grunnlaget for å få statusen, så kan du jo miste den. Det kan nok komme til å skje hvis man er for grådig da, og det er jo det som preger det litt da synes jeg. Det at du søker om*

å få miljøvernstatus så må du faktisk endre på hvordan du tenker og oppfører deg. Du kan ikke både være miljøvernkommune og så satse på store seljaktprosjekter som du skal annonsere i Vi menn. Ikke sant når du prøver å gjøre begge de tingene så er det en dobbeltkommunikasjon som er håpløs” (Informant 6).

Kommentarene kan tolkes som en kritikk av holdninger som preger flere vegaværing, der han gir uttrykk for at mange på Vega er mer opptatt av hva man selv har å vinne på statusen, heller enn hva de kan bidra med i en større samfunnsmessig sammenheng. Den samme informanten er opptatt av at med verdensarvstatusen følger også ansvar og forpliktelser: *”Gjennom å få verdensarvstatus har man forpliktet seg til å ta vare på og vise frem denne kulturarven for alle mennesker, også for fremtidens mennesker”* (Informant 6). Det er et stort problem, forteller han, at mange Vegaværing dessverre ikke ser det slik. *”De er mer opptatt av hva de kan vinne med statusen enn hva de kan bidra med”* (Informant 6).

8.2.2. Mellom tradisjonell byggeskikk og nyetablering av bebyggelse

En bekymring vedrørende problematikken rundt kommersiell og tradisjonell bruk av kulturarven, knytter seg til de mange nye ferieboligene som har blitt bygget som en følge av økt turisme og etterspørsel etter slike både for leie og salg på Vega i løpet av de siste årene. Bekymringene og kritikken handler om hvordan man har løst dette lokalt. En informant sier om dette: *”De nye husene passer ikke inn på Vega. De store husene som bygges de skulle aldri vært bygd for det ødelegger alt annet som er der. Sånne fine brygger med små naust og så kommer det plutselig en sånn stor brygge med et sånt sølvtak som bare glinser og det ser helt forferdelig ut egentlig”* (Informant 2). En annen informant sier om dette: *”Det jeg ser fra næringa, de som skal tjene penger på turismen, er at det er viktig at når man setter opp nye bygg så må man ivareta det kulturlandskapet som er der. De ødelegger det som er unikt da hvis de begynner å sprengte bort store mengder stein og de lager sår i terrenget så jeg er veldig for at det skal bli mer infrastruktur til å ta imot turister. Men vi må ha hjelp, fra noen som kommer utenfra som er eksperter på kulturlandskap. Noen som hjelper til med byggeprosjekter og hvordan utforminga skal være og har litt visjoner og ideer. Det er klart at vi har ikke alle ressursene på Vega, sånn er det bare”* (Informant 3).

Også her uttrykkes manglende ressurser og mangel på en helhetlig plan og styring som et problem og forklaring på at man ikke har funnet den rette balansegangen mellom å tilrettelegge for feriegjester og ivareta kulturlandskapet lokalt. En annen uttrykker lignende holdninger til dette: *”Jeg synes det er viktig å ta vare på det kulturlandskapet som er der. Når man skal bygge nytt er det ikke nødvendigvis at de har så bra estetisk sans og kan det her med å planlegge videre. De ødelegger det som er unikt da hvis de begynner å sprengte bort store mengder stein og de lager sår i terrenget så jeg er veldig for at det skal bli mer infrastruktur til å ta imot turister. Men jeg tror at vi burde ha litt hjelp. I alle fall på de plassene som det er båthavner og sånt og der det er mange gamle bygg. Det blir så synlig da”* (Informant 2).

8.3. Oppsummerende drøfting

Som intervjuene viser er flere av informantene kritiske til hvordan flere lokale på Vega har håndtert den økte turisttrafikken og utnyttet seg av de mulighetene som verdensarvstatusen potensielt kan skape for Vegasamfunnet. Problemet er at hvordan mange lokalt på Vega ser på og bruker Vegas verdier og ressurser i dag, ikke skaper noen markante og langvarige endringer i samfunnet. Kritikken dreier seg blant annet om holdninger som preger flere individer og aktører innen sørvis- og reiselivsbransjen i dag. For egen vinnings skyld og et manglende samfunnsperspektiv, kortsiktig innsats og ikke et langsiktig perspektiv, er beskrivelser av disse som går igjen i intervjuene. Hvis man skulle prøve å oppsummere konfliktlinjene ser man at det står mellom interesser som ønsker å drive kommersielt på grunnlag av kulturarven og de som setter vernet av disse høyest. I forhold til diskusjonen om bygningsmasse og bruk av arealer og ressurser på Vega, står konflikten mellom de som ønsker nyetablering av bebyggelse og de som ønsker tradisjonell byggeskikk. Skar (2012), forteller at bygda Nes, nord på Vega, betegnes som *Gaza – stripen*, på grunn av en konflikt gående mellom fastboende som ønsker å supplere sin næringsveg med å bygge nytt eller modernisere bebyggelse til utleie for turister, og mellom fraflyttede vegaværingar med feriebolig på øya, som har et mer idealistisk syn på dette og kjemper for en ”autentisk” bygningsmasse og arealbruk. Den samme kritikken av lokale på Vega er å finne hos informantene i denne undersøkelsen. Selv om også disse har et ønske om og mener at man med basis i verdensarven kan skape nye næringer på Vega og slik bidra til utvikling lokalt, så har vernet av tradisjoner og kulturarv på Vega høyeste prioritet.

I tillegg til holdninger lokalt, uttrykkes også manglende kompetanse lokalt både til å se lokale verdier og hvordan bruke seg av disse som en utfordring og forklaring på at man ikke klarer til fulle å utnytte seg av de muligheter en slik global anerkjennelse gir. Som flere av informantene peker på har man ikke god nok kompetanse lokalt til å både se, ivareta, videreutvikle og markedsføre viktige verdier og kulturarv på Vega. Flere ettersøker også hjelp utenfra Vega i dette arbeidet. I tillegg til og eller i forlengelse av dette problemet nevnes manglende planlegging og lite styring i forhold til å legge til rette for turismen og turistnæringen som andre utfordringer for å få dette til. Konsekvensen er, som en informant sier; ”*at Vega blir et sommerparadis, men det gjør ikke Vega til et livskraftig og levende samfunn*” (Informant 1). Dette reiser spørsmål om hvordan framtida kan se ut for Vega. Dette vil jeg drøfte videre i neste kapittel.

9. Avsluttende drøfting

I denne avhandlingen har jeg utforsket de betydninger en verdensarvstatus kan ha for Vega på ulike vis, ved å ta utgangspunkt i personer som har flyttet fra Vega og deres erfaringer med og perspektiver på Vega og verdensarvstatusen. I dette kapittelet sammenfattes noen av de funn jeg har gjort i forhold til studiens problemstillinger, og jeg gjør noen refleksjoner rundt disse. Avslutningsvis prøver jeg å konkludere hvorvidt verdensarv er en ny giv for Vega, og gir forslag til tiltak for den videre kursen for Vega som verdensarv.

9.1. Mulighetene ved en verdensarv

Jeg gikk inn i dette studiet med tro på at jeg skulle finne at flere av informantene ville være mer bekymret for og eller selv hadde erfart at en verdensarvstatus ville bety ytterligere restriksjoner og føringer i bruk av arealer og ressurser, men dette er ikke noe som kommer sterkt til uttrykk gjennom intervjuene. Selv om alle intervjupersonene var flyttet fra Vega, og derfor antageligvis ikke var like direkte berørt av et ressurs- og arealvern som lokalbefolkningen, var det likevel flere av intervjupersonene som hadde hus, eiendom o.l., på Vega, så spørsmålet var likevel aktuelt. Av de seks informantene var det bare en som uttrykte en viss bekymring for at en verdensarv kunne bety ytterligere restriksjoner i bruk av arealer og ressurser. Informanten fortalte at han hadde en eiendom på Vega, som han lenge hadde hatt planer om å bygge på og bruke til næringsvirksomhet. Informanten forteller at han er redd for at hans ønske og planer om utbygging til næringsvirksomhet kan stå i kontrast med de verdier man ønsker å bevare gjennom verdensarvstatusen og at det derfor kan bli vanskeligere å få gjennomført planene. Han uttrykker lettelse over at eiendommen ikke ligger innenfor verdensarvområdet: *"Du kan jo ikke gjøre så mye i verdensarvområdet. Da skal det godkjennes av resten av verden nesten. Heldigvis så ligger eiendommen min akkurat utenfor grensen til verdensarvområdet"* (Informant 5).

Andre veien, var det flere informanter som ønsket strengere vern enn det som er per i dag, og så det som et problem at det var for få retningslinjer og restriksjoner i forhold til bruk av arealer og ressurser, bl.a. med hensyn til bygging av nye hus og fritidseiendommer på Vega. Et par av informantene ga også uttrykk for å mene at man i kommunen ofte så gjennom

fingrene hvis noen hadde drevet med ulovlig byggeaktivitet, og at det derfor ikke fikk noen store konsekvenser.

Intervjuene viser at informantene generelt sett er positive til verdensarvstatusen og ikke ser på den som et hinder eller en trussel, men er noe som er med å skape muligheter for lokalbefolkningen og stedet. Vega har mange kvaliteter og verdensarvstatusen er med å tydeliggjøre og skape oppmerksomhet rundt hva de fleste informantene ser på som viktige verdier og kvaliteter ved området. Gjennom å synliggjøre området og verdier ved området lokalt, nasjonalt og internasjonalt skapes muligheter på flere nivå for samfunnet og folk på Vega.

Som vist har verdensarvstatusen ført til økt turisme på Vega. En viktig gevinst av dette er at det har vært med å danne grunnlaget for å videreutvikle etablerte næringer, men også for å skape nye arbeidsplasser, da spesielt innen sørvis- og reiseliv, noe som igjen har verdifulle økonomiske gevinster for kommunen. Verdensarvstatusen har også ført til økte bevilgninger til bevaring av natur- og kulturlandskapet på Vega, og har i forlengelse av det skapt muligheter for å ivareta og videreutvikle tradisjonelle drifts- og bruksmåter.

Samtidig, og kanskje vel så viktig som disse effektene, er den mer kvalitative verdiskapningen verdensarvstatusen har bidratt med på Vega. En viktig verdiskapning på kulturelt plan, er følelsen av å være unik, og verdensarvstatusen er del av den lokale og regionale identitetsbyggingen. Økt bevissthet og lokal stolthet over en historie og en kulturarv som lenge har vært glemt og hatt lav status er eksempler på slike verdier. Optimisme og framtidstro lokalt er andre mulige og ønskede effekter av verdensarvstatusen. Som vist har mange av de gamle tradisjonene og levemåtene på Vega lenge hatt lav status på Vega, blant annet som følge av etterkrigstida, da modernisering av landet, fornyelse og utvikling var viktige mål. Gjennom verdensarvstatusen får mange av disse tradisjonene og historiene igjen en høy status, også i en global sammenheng. Verdensarvstatusen har vært med å synliggjøre og fremheve kvaliteter og ressurser ved Vega og har slik også skapt muligheter for å markedsføre kommunen.

Dette er alle verdier, kvalitative som kvantitative som sammen er med å gjøre stedet attraktivt både for innbyggere, besøkende og potensielle innflyttere på Vega. Oppsummert kan verdensarvstatusen og de merverdier den skaper bidra til å skape et levedyktig Vega. Et lokalsamfunn som har vært i en vanskelig situasjon på mange måter.

Intervjupersonene mener altså at verdensarvstatusen skaper mange muligheter for Vega. Det som samtidig går igjen i intervjuene er at verdensarvstatusen allikevel ikke har hatt så store positive ringvirkninger som den potensielt kunne ha hatt. Utfordringene for Vega som verdensarv handler ikke om selve verdensarvstatusen, men den handler om at man på Vega ikke klarer til fulle å utnytte seg av de muligheter og potensiale som ligger i en verdensarvstatus til egen fordel. I forlengelse av det makter man heller ikke å skape noen markante og langvarige ringvirkninger i samfunnet. Forklaringene på hvorfor det er blitt sånn ligger på flere nivåer. Jeg vil her se på noen av de mest sentrale.

9.2. Utfordringer for Vegaøyan verdensarv

En forklaring på at man ikke klarer å utnytte seg av de muligheter som verdensarvstatusen skaper, fullt ut, handler om de holdninger som preger flere av de lokale innbyggerne på Vega i dag. Kritikken dreier seg blant annet om at mange individer og aktører innen sørvis- og reiselivsbransjen på Vega i første hånd ser på statusen som en mulighet til å tjene penger, mer enn at statusen kan bidra til å ivareta en viktig kulturarv og tradisjon på Vega.

I forlengelse av holdninger lokalt, uttrykkes også manglende ressurser, både i form av penger, folk og kompetanse som en forklaring på at man ikke klarer å utnytte seg til fulle av de muligheter en slik global anerkjennelse gir, og at man derfor heller ikke klarer å skape de store endringene i samfunnet. Selv om verdensarven har trukket til seg turister og slik skapt arbeidsplasser innenfor turisme og reiselivsnæring, så klarer man likevel ikke skape arbeidsplasser innenfor disse næringene som den enkelte aktør kan leve av i lengden da man har for dårlig kompetanse på turismespørsmål lokalt. Man mangler ressurser både til å se, ivareta, videreutvikle og markedsføre viktige verdier og ressurser på Vega. En videre konsekvens av dette er at man ikke makter å få folk til å bli boende på Vega, eller å få folk til å flytte dit. Dette problemet ved Vega knytter seg ikke bare til verdensarven. Både tv-serien *Himmelblå*, og *kulturlandskap Nordland*, er eksempler på prosjekter og tiltak på Vega som har vært med å skape oppmerksomhet på Vega området og kvaliteter ved stedet og slik gitt muligheter for trekke til seg beboere og investeringer til Vega. Med verdensarvstatusen har man i tillegg klart å gjøre Vega interessant for og trekke til seg folk utenfra Norge og Norden.

Vega har altså hatt mange muligheter til å trekke til seg både turister og innflyttere til Vega. Problemet er at man på Vega ikke klarer å holde på disse. Som tidligere nevnt, fortelles det i intervjuene om personer og aktører som har ønsker og planer om å starte opp ulike aktiviteter og næringer på Vega, men som ikke tør satse eller gir opp etter kort tid fordi de ikke får den støtten de trenger lokalt for å klare seg. De få som faktisk har klart å få til noe på Vega roses av informantene da de vet at det har krevd mye av dem. Ærfuglmuseet på Nes og hotellet på Viksås trekkes fram som forbilledlige eksempler på slike typer prosjekter. Disse initiativtagerne er viktig å ta vare på og støtte opp om forteller informantene. Det må legges til rette for at disse klarer seg. Noen må fange dem om og gi dem mulighet til å prøve seg, men også rom til å feile og dessuten gi dem økonomisk spillerom. En stor utfordring for Vega er at det ikke finnes en overordnet plan eller struktur for å fange opp og hjelpe disse initiativtagerne. Det er helt sentralt at disse får den hjelpen de trenger for at Vega skal kunne trekke til seg beboere og investeringer forklarer informantene.

En annen utfordring og forklaring på at man ikke klarer til fulle å utnytte seg av verdensarvstatusen lokalt og dermed ikke klarer å skape de store samfunnsendringene handler om statlig distriktpolitikk og syn på distriktenes verdier. Flere av informantene synes å mene at den norske stat ikke våger å satse på distriktene, fordi man mener at de ikke har noe å tilby. Som eksempel viser en informant til da forslaget om skulpturlandskap Nordland ble til. Han forteller at enkeltpersoner, fylkeskulturstyre og fylkesordførere var veldig optimistiske og tok en kjempesjanse ved å satse på dette prosjektet, mens *”det norske kulturrådet og kulturdepartementet sa jo at nei dette er noe som foregår ute i periferien så dette vil vi ikke ha”* (Informant 6).

Som tidligere forklart har det i løpet av de siste årene skjedd et skifte i distriktpolitikken, der man igjen ønsker å ivareta og fremheve tradisjonelle leve- og bruksmåter og kulturarv. Det er som vist også mer satsning på at man gjennom ivaretagelse og fremheving av disse unike verdiene ved distriktene kan skape utvikling i det norske bygdesamfunnet. Verdensarvstatusen har som vist bidratt til å fremheve slike verdier og ressurser ved Vega, og skaper slik muligheter for markedsføring lokalt. Denne anerkjennelsen av lokale verdier har som vist mange positive ringvirkninger ved seg. På samme tid viser erfaringene fra Vegaøyan verdensarv at ønsker om og satsning på å skape aktivitet og utvikling lokalt på grunnlag av bevaring og formidling av fortidens tradisjoner og kulturarv fører med seg noen utfordringer.

9.3. Verdensarv en ny giv for Vega? - Konklusjoner og forslag til tiltak

Som forklart i tidligere kapitler er både grunnlaget for Vega sin verdensarvstatus og hovedmålet for verdensarvsatsningen fra Unescos side å ivareta fortidens tradisjoner og spor som finnes etter disse på Vega i dag. Å sikre om områdets verdier er også et mål lokalt for verdensarvstatusen. Samtidig er det også et uttrykt mål og ønske om at det gjennom bevaring og formidling av verdensarven, kan skape grunnlag for lokal utvikling og aktivitet på Vega. (se for eksempel Johansen 2007). Gjennom verdensarvstatusen ser man at det er satt i gang flere utviklingsprosjekt for å stimulere til næringsvirksomhet og gjøre stedet attraktivt for besøkende og innbyggere. Bygdeutviklingsprosjektene har tatt utgangspunkt i alt fra museum til landskapsvern, til tilbud om aktiviteter i naturen og salg av produkter knyttet til ærfugltradisjonen. Utviklingen av Vega baserer seg altså på vern, formidling og markedsføring av utvalgt historie- og kulturarv på Vega. Det er dette som har blitt trukket fram som det unike og særegne ved stedet og samfunnet Vega og blir brukt strategisk for å markedsføre seg og hevde seg internasjonalt. Man kan spørre hvilken betydning en slik måte å basere utviklingen av Vega på har å si for Vegas utviklingsmuligheter i fremtiden? Kan man både satse på å verne om og formidle det fortidige ved Vega og samtidig skape utvikling og aktivitet på Vega? Eller er det ene til hinder for det andre?

Svaret er ikke entydig. På den ene siden viser erfaringene fra Vega, at en slik måte å markedsføre Vega på har skapt stor oppmerksomhet rundt området og trukket til seg mange turister og besøkende både fra innland og utland. Denne oppmerksomheten og de økte turiststrømmene har igjen skapt nye næringer og arbeidsplasser innen sørvis og reiseliv, noe som igjen gir viktig inntekt til lokalsamfunnet for øvrig. Samtidig skaper det økt liv og aktivitet på Vega. Disse ringvirkningene ved turismen er alle betydelige for Vega, en kommune preget av marginalisering, av stor fraflytning og av å være i en vanskelig økonomisk situasjon.

På samme tid havner en slik måte å basere utviklingen av Vega på gjerne i et paradoks. Å markedsføre Vega på basis av formidling og salg av lokal historie- og kulturarv kan ha som effekt at det tærer på den autentisiteten som turister og andre (for eksempel potensielle innflyttere til Vega) etterspør. Som vist i foregående kapittel var flere informanter kritiske til hvordan lokale aktører innen sørvis- og reiselivsnæring først og fremst var drevet av et ønske om å tjene penger på kulturarven heller enn å verne om denne. Flere er redd for at hvis aktører

først og fremst har et mål om å tjene penger på kulturarven, og slik aktualiserer denne og gjør denne tilgjengelig for turister og besøkene, kan det ha som effekt at det som var kulturuttrykkets opprinnelige eller ”autentiske” særpreg og egenart blir forringet. Et eksempel på dette knytter seg til en av aktørene som driver med salg i tilknytning til ærfugldriften (se delkapittel 8.2.1). En slik måte å bruke Vegas kvaliteter og ressurser kan i forlengelse av det føre til at det som i utgangspunktet gjorde mange besøkende, turister og potensielle innflyttere oppmerksomme på Vega, ikke blir ivaretatt gjennom en slik politikk. Som en informant beskrivende forteller om dette; *Hvis vi ødelegger det som er unikt ved Vega, har vi ikke heller lenger noe å selge, tenker jeg*” (Informant 2).

At man lokalt ikke ser, ivaretar og klarer å markedsføre det som er viktige ressurser og kvaliteter ved Vega, er en problematikk omkring Vega og Vega som verdensarv som går igjen i intervjuene. Dette er som vist, i kapittel 6 også nevnt som en viktig mistrivsfaktor og i noen tilfeller også en direkte årsak til at noen av informantene valgte å flytte fra Vega. Flere av informantene uttrykker bekymring for at hvis man ikke klarer å snu den negative trenden som Vega er i nå, er det fare for at Vega i fremtiden blir et sommerparadis for turister og besøkende, men ikke et livskraftig og levedyktig Vega. Situasjonen på Vega i dag synes nettopp å vise tendenser til at det er nettopp dette som skjer. Turiststrømmene på Vega har økt mye i løpet av de siste årene, men befolkningssituasjonen ser ikke ut til å ha endret seg markant.

For at Vega skal ha noen mulighet til å klare seg inn i fremtiden bør hovedtyngden i verdensarvarbeidet være rettet mot å gjøre Vega attraktivt for beboere og nye innflyttere til Vega. Da må man tenke nytt om hvilke kvaliteter og ressurser Vega har, og hvordan bruke disse. Dette forutsetter åpenhet lokalt for andre syn på verdier og bruk av ressurser, men og et system for å fange opp og tilrettelegge for at disse ideene blir gjennomført i praksis. Det forutsetter dog god kommunikasjon mellom eksperter, kommunal forvaltning og lokalbefolkningen på Vega og andre som har interesser i Vega. Disse må være deltagende i prosessen med å identifisere og definere hva som er viktige og unike kvaliteter og verdier ved Vega og hvordan disse skal brukes.

Det må dog foreligge et bredt kunnskapsgrunnlag for at dette skal kunne gjennomføres. Jeg mener at det å ta utgangspunkt i lokale og andre som har interesser i Vega, og se hva de ser på som kvaliteter og utfordringer ved stedet, er en god vei å gå for å tilegne seg kunnskap om dette.

Litteratur og kilder

Amundsen, A B.

2007. Utfordringer med verdiskapning i et kulturarvsperspektiv. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*, s. 25- 28. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3.mai 2007. Nordisk Ministerråd. Omland et. al. (red.).

Bay- Larsen, I. & Fedreheim, G E.

2008. *Kartlegging av konflikter i vernede områder i Nordland*. Prosjekttittel: PROBUS. Nordlandsforskning. NF – arbeidsnotat. Nr. 1005/2008.

Berger, P and Luckmann, T.

2000 [1966]. *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget. Oslo

Bergheim, A.

2011. "Optimism is prevailing now". *Analysis and partial explanation of a narrative production in the Vega island community in North Norway*. Masteravhandling i Kultur, Miljø og Bærekraftighet. Senter for utvikling og miljø. Universitetet i Oslo. Blindern, Norge.

Bjerck, H B.

1995 [1989]. *Forskningsstyrt kulturminneforvaltning på Vega, Nordland. En studie av steinaldermenneskenes boplassmønstre og arkeologiske letemetoder*. 2. Opplag. Gunneria 61. Universitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet.

Bredesen, H B.

2007. Bærekraftig turisme og verdensarv. I: *Kulturminner og verdiskapning Norden*, s. 83- 88. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3.mai 2007. Nordisk Ministerråd. Omland et. al. (red.).

Bryde, J A.

2007. Vår attraktive fortid? Om kulturminnevern og reiseliv på Røros. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*, s. 105-111. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3.mai 2007. Nordisk Ministerråd. Omland et. al. (red.).

Carlsen, et. al.

2007. *Skjøtselsplan for Holandsosen. Vegaøyen verdensarvområde, Vega kommune, Nordland*. Biforsk Rapport. Vol. 2. Nr. 96 2007.

Dryzek, J. S.

1997. Making sense of Earth`s Politics: A discourse Approach. I: *The Politics of the Earth*, s. 4 -20. Oxford University Press

Enge, J.

2000. *Konflikten om Kystverneplanen i Vega: brysom lokalbefolkning eller myndighetens problem?* Hovedfagsoppgave i sosialantropologi. Universitetet i Oslo.

Fageraas, K.

2012. Vegaøyen verdensarv: mellom global anerkjennelse og lokal aksept. I: NIKU TEMA 39. *Kulturarv, kulturminner og kulturmiljøer*, s. 238- 243. Presentasjoner fra NIKUs strategiske instituttprogrammer 2006-2010. Sætren, Fløisand, Swensen, Skar (red.).

Fangen, K.

2010. *Deltagende observasjon*. 2. Utgave. Fagbokforlaget.

Grundberg, J.

2004. *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning - utveckling eller konflikt?* Doktoravhandling i arkeologi. Göteborgs universitet, Institusjon for Arkeologi.

Guttormsen, T S & Fageraas, K.

2007. Kulturarv som kapital. Et kulturelt perspektiv på verdiskapningsdiskursen. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3.mai 2007. Nordisk Ministerråd.

Harvold, K.

2009. NIBR – notat 2009:101. *Befolkningsutvikling på Smøla og Vega*. Norsk institutt for by - og regionforskning. Oppdragsgiver: Norges forskningsråd.

Hylland Eriksen, T.

2008. *Globalisering. Åtte nøkkelbegreper*. Universitetsforlaget, Oslo.

Informasjonshefte.

2011. *Vega opplevelsesferie*. Utgitt av Vega kommune. 2011

Jensen, B E.

2008. *Kulturarv – et identitetspolitisk konfliktfelt*. Gads forlag.

Johannessen, A. m.fl.

2004. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 2.utgave. Abstrakt forlag.

Johansen, R.

2007. "Turister blant hekkende fugler – er det mulig?" Ærfuglends landskap som ny næring. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*, s. 89-96. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3-mai 2007. Omland et. al. (red.).

Jørgensen, M & Philips, L.

2002. *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage.

Kvale, S & Brinkmann, S.

2009. *Det kvalitative forskningsintervjuet*. 2. Utgave. Gyldendal akademisk Forlag.

Lillehammer, G.

2004. Kulturminnevernforskning – hvor nyttig?: debatt. I: *Primitive tider*, s 81-94. Bind nr. 7. 2004.

Lowenthal, D.

1998. *The heritage Crusade and the spoils of History*. Cambridge. Cambridge University Press.

Løvdal, J.

2007. Norge: Verdiskapningsprogrammet på kulturminneområdet. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*, s. 31-38. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3-mai 2007. Omland et. al. (red.).

Neumann, I.

2001. *Mening, materialitet, makt. En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Næss (red.).

1999. Vega gjennom 10 000 år. Vega kommune.

Næss, I & Johansen, R.

2008. *Vegaøyen verdensarv. Fakta – og kulturhistorisk reisebok*. ORKANA forlag.

Odgen, P. (IUCN).

2002. *World Heritage Site Nomination. The Vega Archipelago. Helgeland. Norway*. Report of Advisory visit: Peter Odgen (IUCN). Juni 2002.

Omland, A.

1998. *Unescos Verdensarvkonvensjon og forståelsen av en felles verdensarv*. Hovedfagsoppgave i nordisk arkeologi. Institutt for arkeologi, kunsthistorie og numismatikk, Universitetet i Oslo.

Omland et al.

2007. Omland, A., Skar, B., Fageraas, K. Innledning. Verdiskapning i Norden basert på kulturminner og kulturmiljøer. I: *Kulturminner og verdiskapning i Norden*, s. 11-23. Nordisk workshop, Oslo, 2.-3-mai 2007. Omland et. al. (red.).

Ronstrøm, O.

2007. *Kulturarvspolitik. Visby. Från sliten småstad till medeltidsikon*. Carlsson forlag. Sverige.

Skar, B.

2012. Vega - verdensarv og verdiskapning, visjon og virkelighet? I: NIKU TEMA 39. *Kulturarv, kulturminner og kulturmiljøer*, s. 223- 230. Presentasjoner frå NIKUs strategiske instituttprogrammer 2006-2010. Fløisand, Swensen, Skar (red.).

Smith, L.

2004. *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*. London: Routledge

2006. *Uses of Heritage*. London: Routledge

Smith, L & Waterton, E.

2009. *Heritage, Communities and Archaeology*. London: Duckworth

Svarstad, H.

2009. Narrativitetens sosiologi. I: *Sosiologi i dag*, s. 29-56. Årgang 39, nr. 4/2009.

Svendsen, N.

1999. Det e håp i hengan snøre! I: *Vega gjennom 10 000 år*. Vega kommune.

Syvertsen, T.

1998. Dokumentanalyse i medievitenskapen: *Tilgang, kildekritikk, problemstillinger*. Institutt for medier og kommunikasjon, UiO.

Sørensen, M.L., & Carman, J.

2009. *Heritage Studies. Methods and Approaches*. Routledge, London & New York

Titchen, S.

1995. *On the construction of 'outstanding universal value'. UNESCO's World Heritage Convention (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972) and the identification and assesment of cultural places for inclusion in the world heritage List (1995)*. Doktorgradsavhandling i filosofi.

Thagaard, T.

1998. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Turtinen, J.

2004. Unescos världsarv och den globala mångfaldens paradoxer. I: *Mangfåld i kulturlivet*, s. 179 – 196. Pripp (red.). Tumba forlag.

2006. *Världsarvets villkor: interessen, förhandlingar och bruk i internationell politik*. Doktorgradsavhandling i etnologi. Stockholms universitet.

Veia, J.

2004. *Der hav møter land: fiskerbondesamfunnet i Nordland 1870-1940*. Bergen. Fagbokforlaget

Vik et. al.

2010. Vik, M L., Benjaminsen, T A., og Daugstad, K. 2010. *Synergy or marginalisation? Narratives of farming and tourism in Geiranger, western Norway*, s. 36-47. I: Norsk Geografisk Tidsskrift, Volume 64, Issue 1.

Wika, O. H.

1961; 1968; 1977: *Vega bygdebok Bind I til III*. Vega kommune

Wenneberg, S B.

2002. Socialkonstruktivisme. Positioner, problemer og perspektiver. Samfundslitteratur forlag, København.

Østbye et.al.

2002. Østbye, H., Knapkog, K., Helland, K., Larsen L O. *Metodebok for mediefag*. 2.utg. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Jaukkuri, M. (red.).

2001. *Skulpturlandskap Nordland*. Forlaget Press. Nordland fylkeskommune.

Nettsteder og nettkilder

NRK: <http://www.nrk.no>

NRK. Om Himmelblå. 2012: <http://www.nrk.no/himmelbla/> [hentet 10.03.12]

Regjeringen: <http://www.regjeringen.no>

Regjeringen. Om Riksantikvarens verdiskapningsprogram. 2012: Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/regpubl/stmeld/20042005/stmeld-nr-16-2004-2005-.html?id=406291> [hentet 05.06.12]

Regjeringen. Om Robek-Lista. 2012: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/databaser-og-registre/robek-2.html?id=449305> [hentet 23.11.12]

Riksantikvaren: <http://www.riksantikvaren.no>

Riksantikvaren. Om Verdensarvkonvensjonen. 2012: <http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Tema/Verdensarv/> [hentet 17.11.12]

Unesco World Heritage Centre: <http://whc.unesco.org>

Unesco. Om Verdensarvkonvensjonen. 2012: United nations educational, scientific and cultural organisation. Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, 16 november 1972. <http://whc.unesco.org/en/convention> [hentet 26.05.12]

Unesco. Om Unesco. 2012: <http://www.unesco.no/om> - unesco [hentet 26.05.12].

Unesco. Om Universell verdi. 2011: *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paragraf 49, november 2011. <http://whc.unesco.org/en/guidelines/> [hentet 06.12.11]

Unesco. Om kulturlandskap. 2011: *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paragraf 47, november 2011. <http://whc.unesco.org/en/guidelines/> [hentet 06.12.11]

Unesco. Innskrivingstekst av Vega som verdensarv. 2004: Innskrivingstekst, vedtatt på den 28.sesjonen til Verdensarvskomiteen – WHC 04/28 COM/26, p. 42 Committee, Suzhou, 2004: whc.unesco.org/uploads/nominations/1143.pdf. [hentet 12.12.11]

Vega kommune: <http://www.vega.kommune.no>

Vega Kommune. Om Verdensarven. 2012: <http://www.vega.kommune.no/bygge-ogbo-paa.vega> [hentet 03.05.12]

Vega kommune. Om Vega. 2013: <http://www.vega.kommune.no/om-vega> [hentet 11.10.13]

Vega kommune. Årsmelding for Vega kommune 2012: [http://www.vega.kommune.no/www/vega/resource.nsf/files/wwwb9ajbs8komm_aarsmelding2012/\\$FILE/komm_aarsmelding2012.pdf](http://www.vega.kommune.no/www/vega/resource.nsf/files/wwwb9ajbs8komm_aarsmelding2012/$FILE/komm_aarsmelding2012.pdf) [hentet 02.05.12]

Verdensarv Vegaøyen: <http://www.verdensarvvega.no>

Verdensarv Vegaøyen. Om ærfugltradisjonen. 2012: <http://www.verdensarvvega.no/no/egg-og-duntradisjonen>. [hentet 08.07.12]

Verdensarv Vegaøyen. Om Vegaøyen verdensarv 2013: <http://www.verdensarvvega.no> [hentet 17.02.13]

Verdensarv Vegaøyen. Forvaltningsplanen for Vegaøyen 2004-2010: <http://www.verdensarvvega.no/no/forvaltningsplanen> [hentet: 22.10.11]

Verdensarv Vegaøyen. Årsmelding 2006: <http://www.verdensarvvega.no/no/arsmeldinger> [hentet 22.10.11]

Nordisk ministerråd: <http://www.norden.org/no/nordisk-ministerraad>

NORD 1996:30/31. *Verdensarv i Norden: forslag til nye områder på verdensarvlisten*. ISBN 92-9120-937-6

Vedlegg

- Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter
- Vedlegg 2: Liste over fastsatte kriterier og krav for å bli oppnevnt som verdensarv
Kilde: Unesco.

DET HUMANISTISKE FAKULTET

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med masteroppgave

Jeg er masterstudent i arkeologi ved Universitet i Oslo, og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. I avhandlingen skriver jeg om Vega som fikk verdensarvstatus i 2004 og undersøker hvilke konsekvenser (muligheter og/ eller begrensninger) verdensarvstatusen har for innholdet, meningen og den ulike bruken av landskapet for lokalsamfunnet Vega.

I prosjektet ønsker jeg å bli bedre kjent med ulike personer som har flyttet fra Vega og få innsikt i hvordan de oppfatter plassen i et vidt perspektiv. Hovedmetode for studiet vil være kvalitative intervjuer med 6 – 8 personer som har flyttet fra Vega. Gjennom intervjuundersøkelsene ønsker jeg å få kunnskap omkring årsaker til at intervjupersonene valgte å flytte fra Vega (har det for eksempel med naturressurser, kulturmiljø, lokalsamfunnet/ og eller de tradisjonelle næringene å gjøre?), hvilke konkrete plasser, hendelser og historier de anser som viktige og hva det betyr for dem av Vega har fått verdensarvstatus.

Hensikten med prosjektet er å undersøke hva intervjupersonene ser på som faktorer og sammenhenger som kan ha betydning for den store "fraflytningsbølgen" som har preget Vega i løpet av de siste tiårene og drøfte hvilken betydning verdensarvstatusen har i forhold til dette. Målet er at undersøkelsen kan bidra til å skape bevissthet omkring denne gruppens situasjon og de behov, ønsker og interesser disse måtte ha.

Arbeidet kommer til å bli del av et større allerede pågående tverrvitenskapelig NFR (Norges forskningsråd) – prosjekt med tittelen VEGA2045: *World Heritage Knowledge – integrated modelling and scenario building for nature and culture heritage management*. Vega2045 er et samarbeidsprosjekt mellom NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning), NINA (Norsk institutt for naturforskning) og NIVA (Norsk institutt for vannforskning) som ble påbegynt i 2008 og vil avsluttes i 2012. Vega ble utnevnt til verdensarv i 2004 og prosjektet handler om hva Vega som verdensarvplass betyr for lokalbefolkningen ut i fra et tverrvitenskapelig perspektiv der så vel naturvitere, samfunnsvitere og humanister deltar, for ut i fra denne kunnskapen kunne skape fremtidsscenarier som tar for seg aspekter av natur, kultur og samfunn.

Alle opplysninger som gis under intervjuet er underlagt taushetsplikt og alle opptak og utskrifter fra intervjuene vil lagres og behandles konfidensielt. Direkte personidentifiserbare opplysninger som navn, vil ikke registreres i tilknytning til datamaterialet. For den vitenskapelige forståelse og tolkning av intervjuene vil det i noen tilfeller være naturlig å referere til indirekte personidentifiserende opplysninger som for eksempel medlemskap i forening, lokal tilknytning o.l kombinert med opplysninger om alder, kjønn, yrke etc. Når slik informasjon refereres til i publikasjoner vil de oppgis i generelle termer.

Intervjuene tar form av uformelle samtaler med lydopptaker. Samtalen som er lagret på lydopptaker vil skrives ut. Etter prosjektslutt vil datamaterialet anonymiseres ved at alle indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller endres.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan trekke deg på hvilket som helst tidspunkt av prosjektperioden uten å måtte begrunne dette nærmere. Personopplysninger om deg vil da bli slettet, med mindre de allerede har inngått i publikasjoner eller er anonymisert.

Ønsker du å vite mer om undersøkelsen kan du kontakte meg på e – post kjerstibjordan@hotmail.com, evt tlf. 95258013. Du kan også ta kontakt med min veileder. Birgitte Skar på e – post birgitte.skar@vm.ntnu.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Alle informanter får dette informasjonsskrivet slik at de blir orientert om prosjektet og sine rettigheter

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om forskningsprosjektet og er villig til å delta i studien.

Tid og sted

Signatur

E – post og/ eller telefonnummer

Erklæringen utarbeides i to eksemplarer hvor ett beholdes av forskeren og ett av informanten

Med vennlig hilsen

Kjersti Bjordal, masterstudent ved Institutt for arkeologi, konservering og historie, UiO

Liste over de fastsatte kriterier og krav for å bli verdensarv

	Cultural criteria						Natural criteria			
Operational Guidelines 2002	(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Operational Guidelines 2005	(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(viii)	(ix)	(vii)	(x)

Selection criteria:

- i. to represent a masterpiece of human creative genius;
- ii. to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;
- iii. to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;
- iv. to be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;
- v. to be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;
- vi. to be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance. (The Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria);
- vii. to contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance;
- viii. to be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features;
- ix. to be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;
- x. to contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation.

The protection, management, authenticity and integrity of properties are also important considerations.

Since 1992 significant interactions between people and the natural environment have been recognized as cultural landscapes.

